

Architect Hitesh H Sompura
www.Sompura.com   **Cell:98196-57726**

Architect Hitesh H Sompura
www.Sompura.com   **Cell:98196-57726**

: Introduction :

Well known Architect Hitesh H Sompura is the recipient of "Salute Mumbai 2005" Award and belongs to the lineage of 12 generations of hereditary Temple Architects. He is also a "Bachelor of Architecture" from Mumbai University and therefore has the expertise of Traditional as well as Modern Architecture. His vision and multifaceted personality has created a valuable Legacy in terms of his Buildings, Designs, Drawings, Poems, Documentary Film "Poetics of Architecture" and the popular book "You & Architecture". Hitesh was the Proprietor of the Famous "Sompura Art-Gallery" in Vile-Parle East in Mumbai after his father's death in 2005. After managing it singlehandedly till 2012, Hitesh has now been focussing on his Architectural projects, Paintings and Short Films. Hitesh hosted in-house exhibitions of Marble Home-Temples, Idols and Sculptures in this Art-Gallery in Mumbai in 2006 and 2010. Hitesh's designs displayed in these exhibitions were trendsetters which were hugely appreciated by public as well as media. Following pages contain few articles by media for the same exhibitions and his works. For more information, please visit www.Sompura.com & www.Facebook.com/SompuraDotCom

Selected

Architecture Work

Hitesh H Sompura ARCHITECT Painter

www.Sompura.com & www.Facebook.com/SompuraDotCom

Selected Paintings

Hitesh H Sompura ARCHITECT Painter

www.Sompura.com & www.Facebook.com/SompuraDotCom

SOMPURA ART GALLERY

in Vile-Parle East in Mumbai (2010)

SOMPURA ART GALLERY

in Vile-Parle East in Mumbai (2012)

Saturday, July 23, 2005

WESTSIDE PLUS 03

Hitesh Sompura

A Correspondent | Juhu

In times when traditional arts and crafts are no more considered the 'in thing' architect Hitesh Sompura stands out as someone different. An alumnus of Kamala Raheja Vidyavidyalaya Institute of Architecture and Environmental studies, this 30-year-old architect has decided to carry on a tradition which is 12 generations long: for the Sompuras belong to the family of temple architects who were entrusted with the renovation and repair of the Somnath Temple.

"My father and grandfather who have been well-known temple architects have trained me in the traditional art of temple architecture. Continuing the family tradition, I design and build temples based on traditional principles using tools of modern technology," says Hitesh of Vile Parle based Sompura Architects.

Hitesh uses computers to make 3D models and full-scale drawings and has transferred scores of traditional designs from scalar format into AutoCAD drawing files format which makes the traditional art more accessible to present day architects and researchers. In fact,

he has developed software that hastens calculation in structure planning. "I wish to make the traditional Indian architecture more popular and accessible to the new generation across the globe with the help of computers," says Hitesh.

||
I wish to make the traditional Indian architecture more popular and accessible to the new generation across the globe with the help of computers
||

Some numbers are considered auspicious and assigned to the Gods, some to human beings while the rest to the demons. A minor change in *nakshatras* (constellations) can result in a structure being inauspicious. For instance, a temple with *garbha-gruh* (sanctum sanctorum) of

8'3" x 8'3" must face the east. But a temple with sanctum of 8'4" x 8'4" is prohibited as it belongs to the group of demons.

Hitesh has developed software that performs complex calculations of the *nakshatras* and is useful to traditional Indian architecture. In order to do these calculations, there are formulae that if used manually take hours.

"A temple architect has to make lot of calculations to arrive at the right positions," explains Hitesh.

"That's why while visiting some temples you become calm while the feeling is contrary in others."

Of the temples he has so far designed include Jadavdham Temple (Pune), Radha-Krishna Temple (Adilabad), a Shiva temple (Ithaca, New York) and a Jain Temple (Khim village in Rajasthan). He has provided consultation for a Radha Krishna temple (Indiana, USA). Sompura Architects have also completed the job of stone cladding of Shri Mukteshwar

Temple in Juhu.

Hitesh is very excited about his upcoming project, a Shiva temple that is being funded by Shri Nija Sevashram Trust at Borivali (East). Spread on 1,000 sq. ft. area, the temple will have other idols too. The work on the Rs 50 lakh temple begins in January next year. "Though the temple is a RCC structure but interestingly the design is according to traditional temple architecture," informs Hitesh.

Designing for the GODS

The Sompuras belong to the family of temple architects who were entrusted with the renovation and repair of the Somnath Temple

1 crore

The estimated (in lakhs of rupees) for college festivals across the city this year

my westcoast

DNA westcoast

Mumbai ■ Tuesday, August 15, 2006 ■ Pages 4

Bandra ■ Khar ■ Santacruz ■ Vile Parle ■ Juhu ■ Andheri ■ Goregaon ■ Malad ■ Kandivli ■ Borivli

Taste the freedom

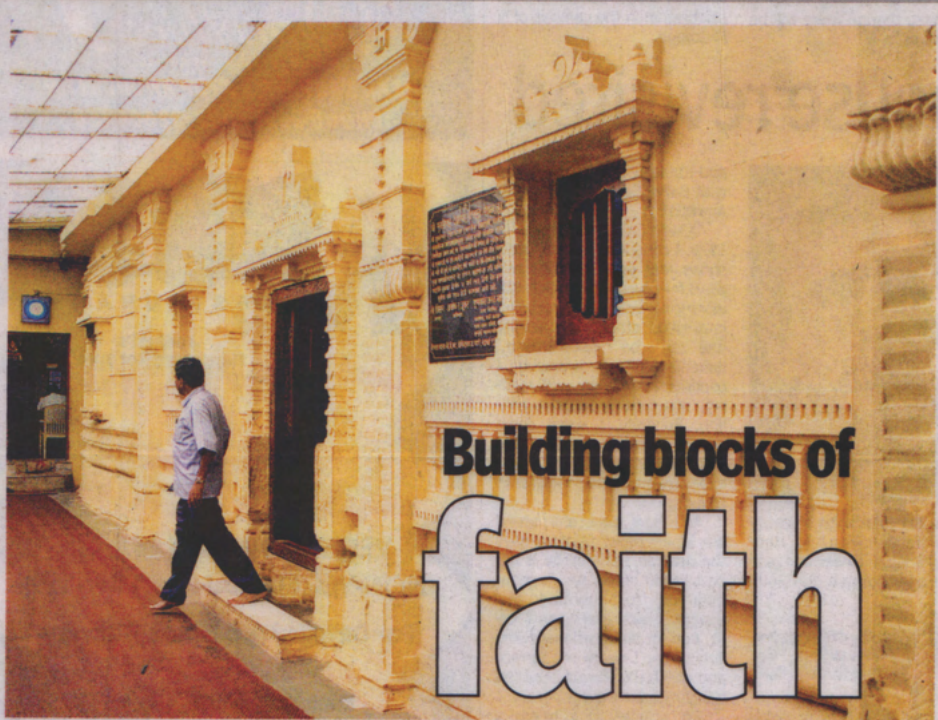
J W Marriott's Lotus Cafe is hosting the Flavors of Independence food fest

▷ pg 3

Shrine design

12 generations of the Sompura family have been designing temples

▷ pg 4

Building blocks of faith

The Sompura family designed the Somnath temple; the descendents of the family still continue to build shrines, the latest one being a seven-storied structure in Juhu

Manisha Singhal

The Sompura Art Gallery in Vile Parle (East) is hosting an exhibition of miniature temples. But what makes this exhibition a heritage delight is not only the product being exhibited, but also the exhibitors. Interestingly, the exhibitors are descendents of the architects who designed the exquisite Somnath temple and the Palithana temple in Gujarat. The Sompura family, as a matter of fact, got their surname because they were a part of the team of architects who built the Somnath temple. Around 60 years later, the family was also responsible for redesigning the temple when the government decided to restore it.

Hitesh Sompura, architect and 12th generation descendent of the Sompuras, says, "Our family has always been designing temples. Some of Mumbai's most popular temples in Thane and King's Circle have been designed by us. The Vasupujayawami tem-

ple at Matunga is also our art-work." Presently, Hitesh is working on the upcoming seven-storied structure at Shri Mukteshwar Devalaya at Juhu.

The exhibition being organised is also on these lines. "We are exhibiting modern art paintings, miniatures of traditional temples, 700 idols of different deities and also paintings of traditional temples. It aims to be a platform where different traditional art forms will converge," says Hitesh.

Designs of these miniature temples conform to ancient sciences like vaastu shastra and Hitesh ensures that each of his designs are picked up from a 300-year-old traditional family book written by one of his ancestors in Sanskrit. "It is said that if the temples do not conform to the essential principles of architecture, the craftsman never gets his due," points out Hitesh. It is keeping this in mind that Hitesh strikes

the perfect balance between ancient values and modern architecture. "I want ancient Indian architecture to be an integral part of modern design. That's why I have digitally compiled all the material that has been a part of our family heritage, so that it becomes more accessible to modern interpreters and designers."

The exhibition is on from August 9 to Dussehra.

Hitesh Sompura

Take home some history

A miniature temple designed by Sompura can cost you anything from Rs 5,000 — 2.5 lakh.

An idol of your deity (Hindu, Jain, Vaishnav) can cost anything between Rs 50 — one lakh.

Even the Ambanis are said to have one of the Sompura miniatures at their residence.

Hitesh Sompura is conceptualising a seven-storied structure for Juhu's Mukteshwar temple, built by his father

BRUNCH

Meet the six iconic female characters who changed Indian television forever

Reflections | 10

Vir Sanghvi on the pettiness of the Presidential race

Arts & Culture | 13

Sompuras carry on tradition of making Jain temples

Café No smoke... no fire

Aamir on the controversies dogging him

June 17, 2007 • MUMBAI • METRO • Rs 3.00

hindustantimes.com

HITTING THE WAVES

PRADIP GUHA/HT

Crumbling Nalanda will

Mini Pant Zachariah
Mumbai

HITESH SOMPURA carefully places an old manuscript on the table. The leather cover is worn out but the Sanskrit text and the numerical grids within are remarkably clear. This manuscript, prepared by Hitesh's great grandfather Ganesh Sompura, details the rules that govern the making of a Jain temple.

Hitesh is the 12th generation of Sompuras, a community that specialises in temple architecture. "We have a 550-year-old history of making temples," he says, seated in front of a huge picture of the Dilwara temple, Mt Abu, the most splendid example of Jain temple architecture. The Sompuras, who abound in Gujarat and Rajasthan, have kept their craft a closely guarded secret for centuries.

Let the elements in

If the Jain temples across India have withstood earthquakes, cyclones and other vagaries of Nature over centuries, it has much to do with the way these were built. The pillars comprise five parts—the *kumbhi*, *sambh*, *kathasara*, *theki* and *bheta sara*. During a quake, the five parts vibrate differently, absorbing the impact and thus preventing the collapse of the pillar.

The pillars frame the entrance to the temple, called the *pravesh chowki*. The lion motif at the threshold is said to cleanse the devotee of any negative feeling before he enters the temple.

"There is logic even to the sound and light in the temple," says Sompura. Inside, the *sabha mandap* or congregation hall has a high dome and windows along the walls. The windows are to let light and air in and Sompura explains that the high dome serves a dual purpose: "To echo the sound of mantras or prayers and to make man aware of his smallness, instilling a feeling of humility in him."

The *garb grih* or sanctum sanctorum, the home of the deity, has no windows and just one entrance. "To eliminate distractions for the devotee and help him focus his attention on the deity," points out Sompura.

Jain scholar and monk Muni Kirtichand Maharaj from Valsad has a different take. "In ancient times, temples were away from settlements, often at an elevation. The deity was placed inside caves, protected from the elements. The high roof of our temples is a carryover from that time. Similarly, the *garb grih* is made to look like a cavern with just one entrance."

Jain temples are almost always made of white marble and, depending on the budget, the preferred vari-

CARVING a divine niche

Ever wondered why all Jain temples look so alike? They are all designed by just one community, the Sompuras

GOD'S ABODE

USA

New Jersey, Chicago

EUROPE

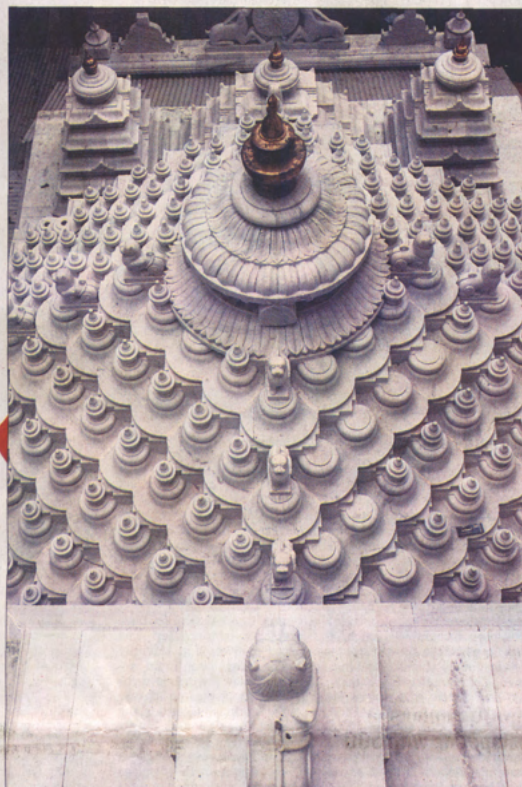
London and Leicester, UK
Antwerp, Belgium (under construction)

ASIA

Kobe, Japan
Kuala Lumpur and Epi, Malaysia

AFRICA

Nairobi and Mombasa, Kenya

ety is always from Makrana in Rajasthan. The marble is usually carved at the place of origin and transported to the site where it is assembled under the architect's supervision. Sompura points out, "Whether the Jain temple is in San Francisco or Santa Cruz, all the carving is done in Rajasthan, often by highly skilled Muslim craftsmen." Gujarat chief minister Narendra Modi, please note.

Faith in non-violence

The use of marble, says Lothar Clemont, author of *Jainism and the temples of Mt Abu and Ranakpur*, was "either because the material was expensive or because of the symbolism associated with the translucence of the stone." Another reason, he says, could be because marble is an ideal material for inlay work, "reminiscent of jewels or of expensive ivory reliquaries".

Sompura points at another reason, though: "Even a small ant is visible on a clean marble surface. So Jains, who believe in non-violence, can avoid stepping on or hurting even the smallest of beings on the floor."

Wherever the Jain community settles in numbers, an abode for their deities gets top priority. The USA, which has the largest population of non-resident Jains, has over 15 temples for the community.

"The biggest Jain temple near New Jersey spreads over 120 acres of land," says Kirtichand Maharaj. He also points out an interesting fact: both the Jain sects—the *digambaras* (worshippers of sky-clad monks) and the *shvetambaras* (those who wear white clothes) visit the same temple abroad. Back home, though, their differences are pronounced and they erect separate temples.

Erecting a temple is not just a labour of love, it takes time too. It would take three to five years to build a small one like that at Vile Parle East; six decades or more for the Ranakpur temple near Udaipur.

And the construction cost often runs into two-digit crores. But that's a price easily and devotedly absorbed by this prosperous, temple-loving community.

mini.zachariah@hindustantimes.com

INSPIRATION: The famed Dilwara Jain temple at Mt Abu

PRISTINE FAITH:

The elaborate dome (right) of the Navpada Jain temple in Thane designed by Hitesh's father Hariprasad and grandfather Hargovinda Sompura. The carved lions on the roof are believed to ward off negativity. (Top right) Pillars comprising five sections and an elephant, a traditional sign of welcome in white marble

ELEVATING:

The elaborately carved high ceiling of the congregation hall amplifies the sound of mantras and bhajans and instills a feeling of humility in man

'EVEN A SMALL ANT IS VISIBLE ON A CLEAN MARBLE SURFACE. SO JAINS, WHO BELIEVE IN NON-VIOLENCE, CAN AVOID STEPPING ON OR HURTING THE SMALLEST BEINGS ON THE FLOOR'

HITESH SOMPURA, Architect, on why Jain temples are made of marble

PHOTOS: ANAND SHINDE/HT

नवभारत टाइम्स

6 नवभारत टाइम्स, मुंबई, 25 अगस्त 2010

महानगर

विदेशी कद्रदानों की बाट जोहता भारतीय आर्किटेक्चर

भाविन पंड्या ॥ मुंबई

पूर्वजों की परंपरा को आधुनिकता के सांचे में ढालकर उसे जन-जन में लोकप्रिय बनाने की तमन्ना है हितेश सोमपुरा नामक शिल्पकार की। यह शिल्पकार मंदिर स्थापत्य कला में निपुण होने के अलावा टेक्नो क्रेजी भी है। हितेश ने यंग जनरेशन को फोकस में रख देश की प्राचीन मंदिर स्थापत्य कला की सूक्ष्म से सूक्ष्म जानकारी को बड़े ही रोचक ढंग से इंटरनेट पर अपलोड करने के अलावा इस कला पर आधारित एक फिल्म बनाई है, जो हिंदी और अंग्रेजी दोनों ही भाषाओं में हैं।

हितेश को प्राचीन मंदिर स्थापत्य कला को पहचान देने के लिए टेक्नोलाजी का सहारा इसलिए भी लेना पड़ा क्योंकि हमारे देश में इस कला के कद्रदानों की बेहद कमी है। हितेश ने बताया कि आज भी देश में नई इमारतों का निर्माण यूरोपियन आर्किटेक्चर पैटर्न पर होता है। जबकि भारतीय और यूरोपियन आर्किटेक्चर के फायदे-नुकसान लगभग एक जैसे ही हैं। उन्होंने कहा कि अंग्रेजों के जमाने से चली आ रही यूरोपीय शैली की परंपरा को बंद कर देना चाहिए। हितेश का कहना है कि यह शायद तभी होगा जब विदेशी, भारतीय स्थापत्य कला की दिल खोलकर तारीफ करेंगे।

हितेश के मुताबिक भारतीय जनमानस को यह समझना जरूरी है कि भारत की मंदिर स्थापत्य कला वास्तु शास्त्र, ज्योतिष शास्त्र, खगोल शास्त्र, गणित और धार्मिक मान्यताओं पर आधारित है। हितेश ने गेटवे ऑफ इंडिया

का उदाहरण देते हुए बताया कि देश की इस ऐतिहासिक विरासत के निर्माण में भारतीय मंदिर स्थापत्य कला का भी सहारा लिया गया है।

मुंबई यूनिवर्सिटी से आर्किटेक्चर की स्नातक उपाधि प्राप्त करने वाले हितेश सोमपुरा के मुताबिक आर्किटेक्चर के पाठ्यक्रम में भारतीय मंदिर स्थापत्य कला को प्रमुखता दिए जाने की जरूरत तो है लेकिन ऐसा कर पाना फिलहाल संभव नजर नहीं आता क्योंकि भारतीय स्थापत्य कला की विस्तार से जानकारी देने वाला साहित्य ना के बराबर उपलब्ध है। हितेश के परिवार की 12 पीढ़ियां मंदिर स्थापत्य कला से जुड़ी रही हैं। हितेश के पूर्वजों ने सदियों पहले सोमनाथ मंदिर, राणकपुर मंदिर और माउंट आबू के देलवाडा मंदिर का निर्माण किया था। खुद हितेश पुणे और गुजरात में श्री मदन मोहन की हवेली सहित मुंबई में भी कई मंदिरों का निर्माण किया है। हितेश की वेबसाइट का नाम है www.YourHouse.in।

मंदिर स्थापत्य कला से संबंधित प्रदर्शनी विलेपार्ले (पूर्व) में स्टेशन के सामने स्थित सोमपुरा आर्ट गैलरी में मंगलवार से 21 सितंबर तक एक प्रदर्शनी शुरू हुई है। इस प्रदर्शनी में मंदिर स्थापत्य से संबंधित 10 मिनट के चार वृत्तचित्र दिखाने के अलावा पत्थर की सैंकड़ों मूर्तियां, मार्बल के घर-मंदिर (छोटे आकार के), पुस्तकें, ड्राइंग्स, चित्र और इस कला के माडल्स भी रखे गए हैं। प्रदर्शनी रोजाना दोपहर 12 से रात 8 बजे तक खुली रहेगी।

ગુજરાત સમાચાર

તંત્રી : બાહુબલી શાહ ► સંવત ૨૦૭૦, શકે ૧૯૩૫, કારતક વદ -૭ વર્ષ : ૩૧, અંક : ૨૯૩ ► ટે.નં. ૨૪૯૨૧૬૪૦, ફેક્સ : ૨૪૯૦૧૨૯૦ ► <http://www.gujaratsamachar.com> MUMBAI
મેનેજિંગ તંત્રી : શ્રેયાંસ શાંતિલાલ શાહ ► મુદ્રક અને પ્રકાશક : શ્રેયાંસ શાંતિલાલ શાહ, શાહ એન્ડ નાહર ઈન્ડસ્ટ્રિયલ એસ્ટેટ, લોઅર પરેલ, મુંબઈ-૧૩ ► પો.બો.નં. ૧૬૩૨૫, R.N.I. Reg. No. 46931/85

૧૦ ગુજરાત સમાચાર, મુંબઈ, શુક્રવાર તા. ૧૮ ઓગસ્ટ, ૨૦૦૬

ગુજરાત સમાચારની વિશિષ્ટ પૂર્તિ

ઉત્સવોની ઋતુમાં શાસ્ત્રોક્ત ઘર-મંદિરો તથા મૂર્તિઓનું અનોખું પ્રદર્શન

ઓછું પ્રચલિત છે. ઘર મંદિર વિશે લોકોને નાની નાની બાબતો જેમ કે તેના ફિટિંગ, દરવાજા અને ડ્રોઅર્સ વિશે શંકા હોય છે જે આ પ્રદર્શનમાં દૂર થઈ જશે. ઉપરાંત આ પ્રદર્શનમાં મંદિરના ગહન શાસ્ત્રને વધુ સમજાવવા માટે આયોજકની હિંદી લઘુ ફિલ્મ પણ દર્શાવવામાં આવે છે.

પ્રદર્શનની બીજી ખાસિયત એ છે કે, અહીં 'ગેટવે ઓફ ઈન્ડિયા' અને ગુજરાતના મંદિર સ્થાપત્યની સામ્યતાઓ ડ્રોઈંગ્સ અને ફોટોગ્રાફ્સથી દર્શાવી છે. પ્રદર્શનમાં મંદિર સ્થાપત્યમાં થયેલી કોમ્પ્યુટર ક્રાંતિની ઝાંખી કરાવતા મંદિરોના કોમ્પ્યુટરાઈઝ્ડ

ડ્રોઈંગ્સ અને થ્રીડી મોડલ્સ પણ છે. ઉપરાંત વિવિધ દેવી-દેવતાઓની ૩૦૦ મૂર્તિઓ અને પથ્થરનું ફર્નિચર પણ જોઈ શકાશે. આ બધી પરંપરાગત કળાઓની બાજુમાં મોડર્ન આર્ટ પણ છે. જેમાં ટેલર-મેડ કોમ્પ્યુટરાઈઝ્ડ પેઈન્ટિંગ્સ કેન્વાસ પર છે.

આ પ્રદર્શનના રચયિતા હિતેશ કહે છે, 'સર્જકતા એટલે મનને ખાલી કરવું. ત્યાર બાદ સર્જકતા કોઈપણ સ્વરૂપમાં બહાર આવે છે. ચાહે તે કવિતા હોય, પેઈન્ટિંગ હોય કે સ્થાપત્ય. આર્યથી માંડીને અંગ્રેજો સુધી ભારતીયોએ વિવિધ સંસ્કૃતિઓને સ્વીકારી છે. હવે ભારતીયોનો વારો છે કે આપણે આપણી સંસ્કૃતિ અને સ્થાપત્યની ખૂબીઓ દુનિયાભરની સંસ્કૃતિ (ગ્લોબલ કલ્ચર)માં રોપીએ.' તેમની કૃતિમાં તેમના શબ્દોનું પ્રતિબિંબ જોવા મળે છે. ●

મં ત્રમુગ્ધ કરે તેવા ઐતિહાસિક મંદિરો (જેમ કે આબુ દેલવાડાના મંદિરો) જોઈને હંમેશા એમ થાય કે આવી ઐતિહાસિક ઈમારતો સાથે જોડાવું સામાન્ય

માણસ માટે તો એક સ્વપ્ન જ છે. પરંતુ થોભો આ ઉત્સવની ઋતુમાં શાસ્ત્રોક્ત ઘર મંદિરોનું જે પ્રદર્શન 'સોમપુરા આર્ટ ગેલેરી'માં છે તે જોતાં સ્વપ્ન સાકાર થયાની અનુભૂતિ થશે. દાયકાઓ જૂની આ આર્ટ ગેલેરીએ એવા ઘર મંદિરો પ્રદર્શિત કર્યા છે, જે મધ્યકાલિયન યુગના દેરાસરોની કળા કોતરણી સીધી તમારા ડ્રોઈંગરૂમ સુધી પહોંચાડી દેશે. આ ઘર મંદિરોની ખાસ વાત એ છે કે આ ઘર મંદિરોનો પ્રત્યેક ભાગ જેમ કે સ્તંભ, શિખર કે તોરણ તે મધ્યકાલીન યુગના મંદિરોના તે ભાગોની નાની પ્રતિકૃતિ છે.

મંદિરના પ્રમાણ, દિશા અને આકાર માટે વાસ્તુશાસ્ત્રના જે નિયમોનું પાલન મધ્યકાલીન યુગના મોટા મંદિરોમાં અને જૈન દેરાસરોમાં થતું તે જ નિયમોનું પાલન આ ઘર મંદિરોમાં જાણીતા આર્કિટેક્ટ હિતેશ સોમપુરાએ કર્યું છે. જરૂરિયાત મુજબ ટેલર મેડ ઘર મંદિર પણ બનાવડાવી શકાય છે. જે વિવિધ પરિબળો જેમ કે દેવ અને ધર્મ (જેમ કે હિંદુ, જૈન કે વૈષ્ણવ) ના આધારે બનાવવામાં આવે છે. આ પ્રદર્શન દશેરા સુધી વિલે પાર્લે (ઈસ્ટ) સ્થિત 'સોમપુરા આર્ટ ગેલેરી'માં રહેશે.

વાસ્તુશાસ્ત્ર અને ખાસ કરીને મંદિર સ્થાપત્યની શાખા તે ખગોળશાસ્ત્રસ, જ્યોતિષ શાસ્ત્ર અને ગણિત પર આધારિત છે. પણ યોગ અને આયુર્વેદની સરખામણીમાં મંદિર સ્થાપત્યોનું શાસ્ત્ર

सकाळ

उदय भविष्यपत्राचा

महामुंबई

३

मंगळवार, ८ ऑगस्ट २००६ सकाळ

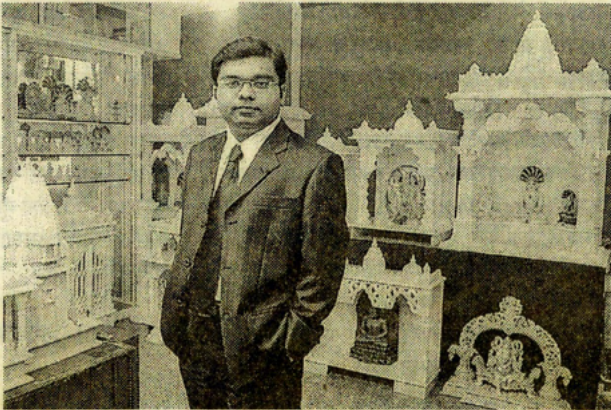
देव्हारे-मूर्तीच्या प्रदर्शनातून वास्तुसंस्कृतीचा फेरफटका

मुंबई : गणेशोत्सव व पर्युषण या सणांच्या निमित्ताने प्राचीन वास्तुशास्त्रानुसार तयार केलेले देव्हारे आणि मूर्ती यांचे प्रदर्शन विलेपार्ले येथील सोमपुरा आर्ट गॅलरीत आयोजित करण्यात आले आहे. वास्तुरचनाकार हितेश सोमपुरा यांच्या संकल्पनेतून साकारलेले हे प्रदर्शन ९ ऑगस्टपासून दसऱ्यापर्यंत सुरू राहणार आहे.

घरगुती असले तरी या मंदिराचे खास वैशिष्ट्य म्हणजे पुरातन आणि ऐतिहासिक मंदिरांचे बांधकाम करताना वास्तुशास्त्राच्या ज्या नियमांचा वापर करण्यात आला, त्याच नियमानुसार

हितेश सोमपुरा यांनी हे देव्हारे तयार केले आहेत. ज्यांना प्राचीन मंदिरांतील विज्ञान जाणून घ्यायचे असेल अशांसाठी त्यांनी हिंदीत एक लघुपटही तयार केला आहे.

मंदिरांच्या या प्रदर्शनात अत्यंत प्राचीन मंदिरांची संगणकीय चित्रे आणि त्रिमिती रचना पाहता येणार आहेत. यासाठी त्यांनी एक खास सॉफ्टवेअरही विकसित केले आहे. या कामगिरीबद्दल 'इन नेटवर्क'च्या वतीने त्यांना गेल्या वर्षी 'सॅल्यूट मुंबई' हा पुरस्कार देण्यात आला होता. संपर्क : २६११३९०८ किंवा ९३२४२२४४८.

■ मंदिरांच्या विविध शैली व मूर्तीसह वास्तुरचनाकार हितेश सोमपुरा.

DNA

DAILY NEWS & ANALYSIS

MUMBAI | MONDAY, SEPTEMBER 13, 2010

www.dnaindia.com | epaper.dnaindia.com

4

Tomorrow

Watch out for these categories and more

Workshops
Spa

Gadgets
Lunch box

Gifting
In short

A tribute to declining temple architecture

An architect wants to popularise old architecture through modern means, writes Joanna Lobo

Hitesh Sompuraa, 33, is a one man army. His mission is to spread awareness and save the decline of 'Indian temple architecture'. In his latest endeavour, Sompuraa has come up with a three point-agenda to "start a conversation or a revolution about Indian architecture".

His latest exhibition features a film called *Architecture ke Bheetar*, a book called *You & Architecture* and an exhibit of home temples. The temples, made of white marble or sandstone, are finely detailed, scaled down replicas of historical temples of India. His film touches upon how good architecture is stereotypically associated with only temples, palaces and five-star resorts. "I want to show people that good Indian architecture need not be restricted to religious places," says Sompuraa, the architect of Shri Nija Sevashram Temple in Borivli, Mukteshwar temple in Juhu and the Madan Mohan Haveli in Gujarat and Pune.

For now, Sompuraa wants to focus on temple architecture, an art that has been passed down through 12 generations. "I want to carry on my family tradition by presenting it in a more sophisticated way, so it appeals to the new generation," says Sompuraa, whose ancestors built the Somnath Temple in Gujarat, Ranakpur Temple in Rajasthan and the Dilwara temples of Mount Abu. The unique feature of these temples is that each was built keeping in mind the elements of vastu-shastra, mythology, astrology, astronomy, and mathematics. Everything Sompuraa builds is done in accordance with these principles gleaned from a book in Sanskrit written by his forefathers.

One of Sompuraa's home temples on display at his exhibition

A Bachelors in architecture from the Mumbai University, Sompuraa says. "Mumbai is home to different types of architecture, from Gothic to Victorian to Byzantine, but the traditional Indian style is limited to temples." To bring out the irony, he explains how the Gateway of India, while built by a Britisher, shows signs of Indian architecture. "The minarets on top are similar to the domes in Jain temples and the external wall is similar to those found in temples," he says.

"There is not enough documentation in case anyone wants to design in Indian style," says Sompuraa, who is working dedicatedly towards changing that fact.

Sompuraa's work is on display at the Sompuraa Art Home, opposite Vile Parle (E) station till September 21.

મુંબઈ, ગુરુવાર, તા. ૯-૬-૨૦૦૫

મુંબઈ સમાચાર

૬

હિતેશ સોમપુરાને 'સેલ્યુટ મુંબઈ' ટ્રોફી

મુંબઈ શહેરની વિવિધ ક્ષેત્રની ૨૦ પ્રતિભા સંપન્ન વ્યક્તિઓના સન્માનનો એક કાર્યક્રમ તાજેતરમાં ભૂ. પૂ. સાંસ્કૃતિક ખાતાના પ્રધાન પ્રમોદ નવલકરના અધ્યક્ષપદે રવિન્દ્ર નાટય ભવનમાં યોજાઈ ગયો. 'સેલ્યુટ મુંબઈ' નામક ટ્રોફી વિતરણનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો. આર્કિટેક્ટ ક્ષેત્રે વિલેપારલા હિતેશ હરિપ્રસાદ સોમપુરાને મંદિર નિર્માણ ક્ષેત્રે કોમ્પ્યુટરમાં નવા સંશોધનો કરવા બદલ 'સેલ્યુટ મુંબઈ ટ્રોફી' એનાયત થઈ. શાસ્ત્ર નામક ફિલ્મ બનાવી છે. 'શિલ્પગ્રામ' ઉપર થિસિસ લખી છે. ત્રણ વિવિધ ધર્મોના મંદિરોનું નિર્માણ કર્યું છે. ૧૯૯૯માં આર્કિટેક્ટની ડિગ્રી મેળવ્યા બાદ હિતેશે અમેરિકાનો શિલ્પ પ્રવાસ કર્યો. દેશ વિદેશોમાં મોડર્ન આર્કિટેક્ટ સાથે બિલ્ડીંગ પ્રોજેક્ટ કર્યા.

» હવામાન

આજનો સૂર્યાસ્ત
સાંજે: ૧૯-૦૧

મહાનગર

કાલનો સૂર્યાસ્ત
સવારે: ૦૬-૨૧

દિલ્હી ૩૪.૧ ૨૬.૫

મુંબઈ ૨૯.૦ ૨૫.૪

ચેન્નઈ ૩૫.૧ ૨૬.૪

કોલકાતા ૩૨.૫ ૨૭.૬

મુખ્ય શહેર

અમદાવાદ ૩૪.૨ ૨૫.૨

વડોદરા ૩૩.૮ ૨૫.૬

સુરત ૩૨.૦ ૨૬.૪

રાજકોટ ૩૩.૫ ૨૪.૮

પ્રદેશ: આગામી ૩૬ કલાક દરમિયાન રાજ્યના અનેક જિલ્લાઓ સહિત દીવ અને દમણમાં ભારે વરસાદ પડવાની સંભાવના છે.

દેશ: કોંકણ, ગોવા, મધ્ય મહારાષ્ટ્રમાં અભિભારે તેમજ ઉત્તરપ્રદેશ, બિહાર, ઉત્તરાખંડ, પશ્ચિમ બંગાળ અને પૂર્વોત્તરનાં રાજ્યોમાં ભારે વરસાદ પડવાની સંભાવના છે.

પાર્લામાં
પરંપરાગત
ભારતીય
સ્થાપત્યોના
ખજાનાનું
પ્રદર્શન

મુંબઈ: વિલે પાર્લમાં પરંપરાગત ભારતીય સ્થાપત્યના ખજાનાનું પ્રદર્શન યોજાયું છે. આર્કિટેક્ટ હિતેશ સોમપુરાએ પ્રાચીન કળાને આજના સમયને ધ્યાનમાં રાખીને અત્યાધુનિક માધ્યમ, જેમ કે વેબસાઈટ, ફિલ્મ અને પુસ્તકમાં ઢાળવાનું કામ કર્યું છે, જે લોકો સુધી પહોંચી શકે તે માટે પાર્લા પૂર્વના સોમપુરા આર્ટ ગેલેરીમાં યોજાયેલ પ્રદર્શન ૨૧ સપ્ટેમ્બર સુધી, બપોરે ૧૨ થી રાત્રે ૮ સુધી ચાલશે. તેમાં આર્કિટેક્ટર સંબંધી ચાર દસ્તાવેજી ફિલ્મ, પથ્થરની મૂર્તિ, માર્બલનાં ઘર, પુસ્તક, પેઈન્ટિંગ્સ, ફોટો, પ્રાચીન સ્થાપત્યનાં મોડેલ પ્રદર્શિત કરાયાં છે. ખાસ કરીને કળાપ્રેમીઓ, આર્કિટેક્ટ, બિલ્ડરો, ટ્રસ્ટી, આર્કિટેક્ટ, ઈન્ટીરિયર ડિઝાઈન માટે રસપ્રદ છે.

હરિપ્રસાદ સોમપુરાનું અંતિમ પુસ્તક 'સ્વપ્નથી સત્ય' પ્રકાશિત

ભાસ્કર ન્યૂઝ ■ મુંબઈ

વિશ્વવિખ્યાત સ્થપતિ અને લેખક સ્વ. શ્રી હરિપ્રસાદ સોમપુરા જે પુસ્તક છપાવવા માટે તેમના અંતિમ દિવસોમાં વ્યસ્ત હતા, તે તેમના સુપુત્ર જાણીતા આર્કિટેક્ટ હિતેશ સોમપુરા પોતાના પિતાની પ્રથમ પુણ્યતિથિએ એટલે કે ૫મી જુલાઈ ૨૦૦૬ના દિને બહાર પાડશે.

'સ્વપ્નથી સત્ય' નામક આ પુસ્તકમાં સ્વ. શ્રી હરિપ્રસાદ સોમપુરાના દુર્લભ લેખો અને કાવ્યોનો સંગ્રહ છે. પોતાના પિતાના અકાળ અવસાનથી અનુભવેલી સંવેદનાઓનું હિતેશે પ્રસ્તાવના અને હિન્દી કવિતા 'ઈશ્વર'માં શબ્દાંકત કર્યું છે. ઉપરાંત

તેમની શ્રેષ્ઠ રચનાઓનું હિન્દી ભાષાંતર કર્યું છે, જેમનો સામવેશ પણ આ પુસ્તકમાં કરવામાં આવ્યો છે.

હિતેશ કહે છે કે માતા-પિતાનાં સ્વપ્ન પૂર્ણ કરવા તે દરેક સંતાનનું સ્વપ્ન હોય છે. વ્યવસાયે આર્કિટેક્ટ

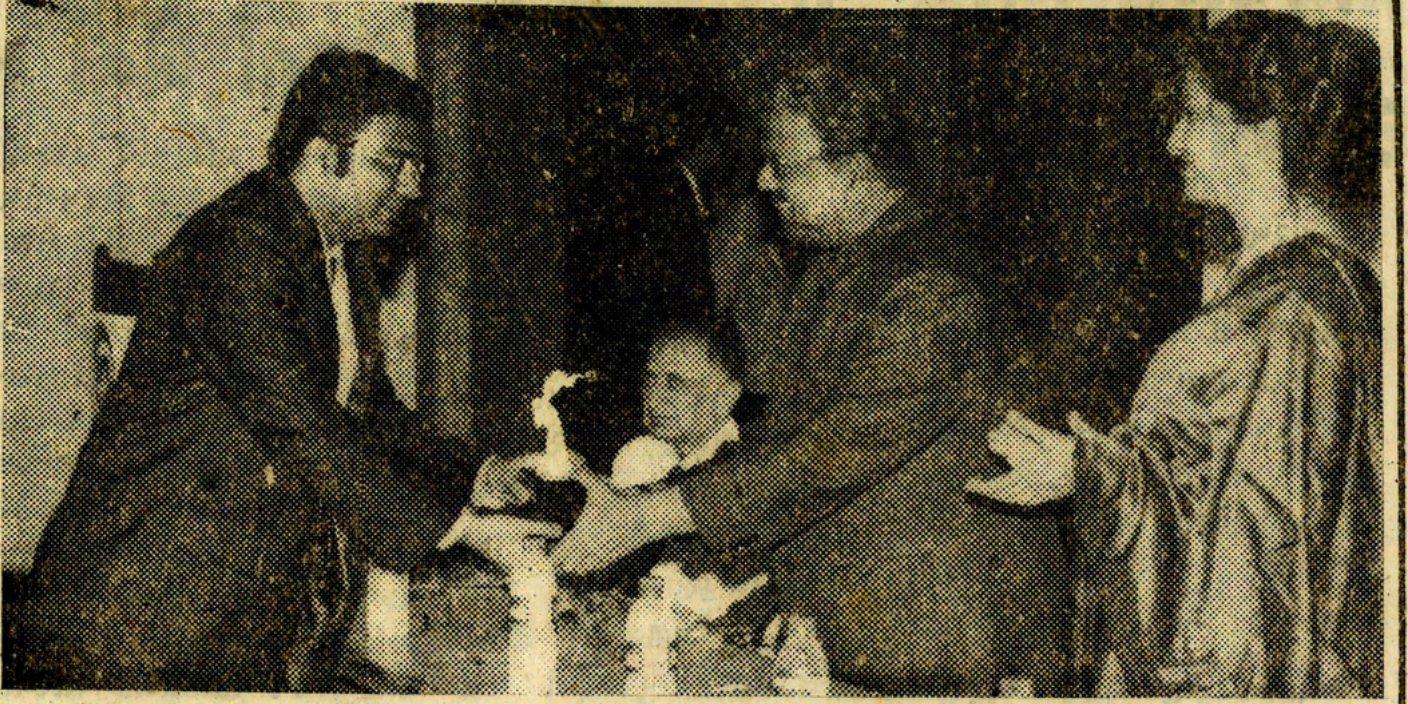
અંતિમ પુસ્તક
'સ્વપ્નથી સત્ય'
પ્રકાશિત

હિતેશ સોમપુરા પિતાના સ્વપ્ન અનુસાર મંદિર સ્થાપત્યનું નિર્માણ, કોમ્પ્યુટરથી તેનું આધુનિકીકરણ અને દાયકાઓજૂની તેમની પાર્લા-સ્થિત 'સોમપુરા આર્ટ ગેલેરી'નું સંચાલન કરે

છે. પુસ્તક વિશે વધુ માહિતી આપતા હિતેશ જણાવ્યું હતું કે મારા પિતાની લોકપ્રિયતા ભાષા અને ધર્મની ઉપરવટ હોવાથી તેમની શ્રેષ્ઠ રચનાઓનું હિન્દી ભાષાંતર કર્યું છે. જેથી સમગ્ર વિશ્વના ભારતીયો તેમની તેજાબી કલમ અને રમૂજનો આનંદ માણી શકે. સ્વ. હરિપ્રસાદ સોમપુરાના આ પહેલા દસ પુસ્તકો પ્રકાશિત થયા છે. 'સ્વપ્નથી સત્ય' તેમનું અગિયારમું અને અંતિમ પુસ્તક રહેશે.

પુસ્તકના લેખકની પ્રથમ પુણ્યતિથિએ એટલે કે ૫મી જુલાઈ ૨૦૦૬ એ 'સ્વપ્નથી સત્ય'ની પહેલી ૧૦૦ નકલો 'સોમપુરા આર્ટ ગેલેરી'માં છાપેલી કિંમત રૂા. ૧૦૦થી અડધી કિંમતમાં આપવામાં આવશે.

સાંસ્કૃતિક ખાતાના ભૂતપૂર્વ પ્રધાન પ્રમોદ નવલકરના હસ્તે 'સેલ્યુટ મુંબઈ'ની ટ્રોફી સ્વીકારતા હિતેશ સોમપુરા (ડાબે).

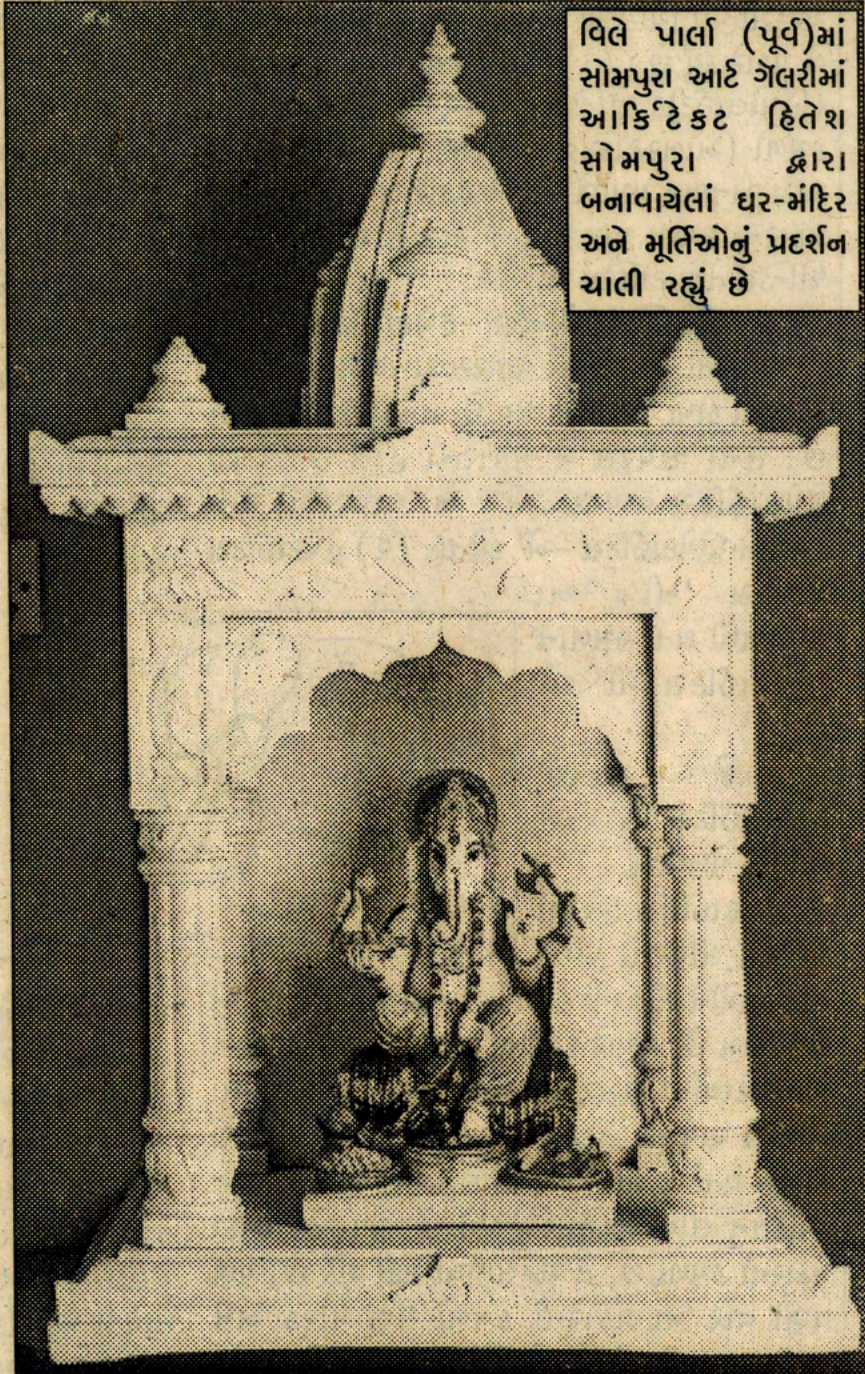
હિતેશ સોમપુરાને 'સેલ્યુટ મુંબઈ' ટ્રોફી

મુંબઈ, તા. ૩: રિયલ લાઈફમાં પડકારો ઝીલીને વિપરીત સંજોગોમાં પણ જીવનમાં સંઘર્ષ સાથે સફળતા મેળવી હોય તેવા પ્રતિભાવંત ડૉક્ટરો, લેખકો, વૈજ્ઞાનિકો, કલાકારોને ટ્રોફી એનાયત કરવા તાજેતરમાં રવીન્દ્રનાથ મંદિરમાં કાર્યક્રમ યોજવામાં આવ્યો હતો.

વિલે પાર્લેના હિતેશ સોમપુરાને સાંસ્કૃતિક ખાતાના ભૂતપૂર્વ પ્રધાન પ્રમોદ નવલકરના હસ્તે 'સેલ્યુટ મુંબઈ ટ્રોફી' આપવામાં આવી હતી. હિતેશે મંદિર નિર્માણ ક્ષેત્રે કૉમ્પ્યુટરમાં નવા સંશોધનો કર્યા છે તેમ જ પરંપરાગત શિલ્પ સ્થાપત્યકળા, એની ગૂંચો, ગણતરીઓ, સૂત્રો અને નક્ષત્રો માટેનું એક સોફ્ટવેર તૈયાર કર્યું છે, અને 'મંદિર એક શાસ્ત્ર' નામક ફિલ્મ પણ બનાવી છે. ૨૯ વર્ષના હિતેશ હરિપ્રસાદ સોમપુરા હાલમાં પાર્લાની 'સોમપુરા આર્ટ ગેલેરી'નું સંચાલન કરી રહ્યા છે.

વિલે પાર્લા (પૂર્વ)માં
સોમપુરા આર્ટ ગેલરીમાં
આર્કિટેક્ટ હિતેશ
સોમપુરા દ્વારા
બનાવાયેલાં ઘર-મંદિર
અને મૂર્તિઓનું પ્રદર્શન
ચાલી રહ્યું છે

પાર્લામાં સોમપુરા આર્ટ ગેલરી દ્વારા ઘરમંદિર અને મૂર્તિઓનું પ્રદર્શન

મુંબઈ : સોમપુરા આર્ટના ઉપક્રમે હિતેશ સોમપુરા દ્વારા વિલેપાર્લા (પૂર્વ)ની સોમપુરા આર્ટ ગેલરીમાં ઘરમંદિર અને મૂર્તિઓનું પ્રદર્શન હાલ શરૂ છે જે દશેરા સુધી દર મંગળથી રવિવારે સવારે દસથી આઠ વાગ્યા સુધી ખુલ્લું રહેશે. જેમાં ભારતનાં જાણીતા ઐતિહાસિક મંદિરો અને દેરાસરોની લઘુપ્રતિકૃતિઓ જોઈ શકાશે. ૩૦૦ દેવી દેવતાઓની મૂર્તિઓ પણ પ્રદર્શનમાં મૂકવામાં આવી છે. વધુ માહિતી માટે હિતેશ સોમપુરાનો ફોન નં. ૨૬૧૧૩૮૦૮ અથવા ૮૩૨૪૨૨૨૪૪૮ પર સંપર્ક કરી શકાશે.

लोकसत्ता

उत्पादन क्षेत्र ह
या एका क्षेत्रात
होणे अपेक्षित
इंडिया'चे व्यव
सांगितले.
विशेषतः छोट
प्रमाणावर वाढ

लोकमान्य लोकशक्ती

२

लोकसत्ता

शुक्रवार, २० ऑगस्ट २०१०

मुंबई वृत्तान्त

भारतीय पुरातन देवालय शिल्पशैलींचे २४ ऑगस्टपासून प्रदर्शन

■ व्यापार प्रतिनिधी

पुरातन आणि पारंपरिक महत्त्व आणि वारसा जपत आधुनिक काळात भारतीय शैलीतील देश-विदेशातील देवालयांचा उत्तम परिमाण देणाऱ्या कलाकृतींमध्ये अग्रेसर तसेच सोमनाथ मंदिर (राणकपूर), दिलवारा मंदिरचे (माऊंट आबू) वास्तुशास्त्रज्ञ असलेल्या सोमपुरा कुटुंबियांचे वारस असलेले वास्तुशास्त्रज्ञ हितेश सोमपुरा यांच्या संग्रहातील ३०० हून अधिक कलाकृतींचा दुर्मिळ खजिना येत्या २४ ऑगस्ट ते २१ सप्टेंबर २०१० या दरम्यान सोमपुरा आर्ट गॅलरी, १-ए नेमीनाथ अपार्टमेंट, तेजपाल रोड, (राम-कृष्ण हॉटेलमागे), विलेपार्ले (पूर्व), मुंबई- ५७ येथे प्रदर्शनरूपाने पुढे येत आहे. हे प्रदर्शन देवालयांशी संबंधित अभ्यासक आणि भाविकांसाठी एक पर्वणीच ठरेल. अनेक छायाचित्रे, ३०० हून अधिक दुर्मिळ कलाकृती, चार चलत् चित्रपट, ग्रंथ, पुस्तके, विदेश वास्तुशास्त्रज्ञांनी स्वीकारलेली भारतीय शैली, देवालयांचे रंगकाम आदींची माहिती या निमित्ताने मिळणार आहे. त्याचबरोबर सोमपुरा यांच्यासमवेत चर्चा, त्यांचे मार्गदर्शन व प्रश्नोत्तरे हेदेखील या निमित्ताने शक्य होणार आहे.

वास्तुशास्त्रज्ञ हितेश सोमपुरा यांचा दुर्मिळ खजिना

प्रदर्शनासंबंधी माहिती देताना हितेश सोमपुरा यांनी सांगितले की, पुरातन देवालयांची निर्मिती ही भारतीय संस्कृतीचे जागतिक स्तरावरील दर्शन घडविणारी शैली आहे. या वैभवशाली युगाला पुन्हा एकदा प्रत्यक्षात उतरविण्यासाठी त्यांचा प्रचार व प्रसार झाला पाहिजे. ते दायित्व आपणच स्वीकारावे या भावनेनेच हा प्रदर्शनाचा उपक्रम मुंबईकरांसाठी आपण राबवीत आहेत. अधिक तपशिलासाठी इच्छुकांना www.yourhouse.in या वेबसाइटवर संपर्क साधता येईल. हे प्रदर्शन दुपारी १२ ते सायंकाळी ८ वाजेपर्यंत खुले राहील.

ઘરમંદિર અને મૂર્તિઓનું પાર્લામાં પ્રદર્શન

ભાસ્કર ન્યૂઝ ■ મુંબઈ

સોમપુરા આર્ટના ઉપક્રમે પાર્લા-પૂર્વમાં આવેલી સોમપુરા આર્ટ ગેલેરીમાં ઘરમંદિર અને મૂર્તિઓને લગતું અનોખું પ્રદર્શન દર્શાવવામાં આવ્યું છે. સોમવાર સિવાયના દિવસોમાં રોજ સવારના ૧૦ થી સાંજે ૮ વાગ્યા સુધી આ પ્રદર્શન જોઈ શકાશે. ગણેશોત્સવ અને જૈનોના પર્યુષણ પર્વને અનુલક્ષીને આર્કિટેક હિતેશ હરિપ્રસાદ સોમપુરાએ સર્જેલી ઘરમંદિર-મૂર્તિઓની નવતર રેન્જ આ પ્રદર્શનમાં પ્રસ્તુત કરાઈ છે.

આબુ પર્વત કે અન્ય જાણીતાં સ્થળના ઐતિહાસિક ભારતીય મંદિરો અને દેરાસરોની લઘુ પ્રતિકૃતિરૂપે ઘરમંદિરો તૈયાર કરાય છે, જે દાયકા જૂની સોમપુરા આર્ટ ગેલેરીમાં જોવા મળી શકશે. વાસ્તુશાસ્ત્ર અને શાસ્ત્રોક્ત પદ્ધતિથી વિવિધ પથ્થરોમાંથી ઘરમંદિર તૈયાર કરાય છે. હિન્દુ, જૈન, વૈષ્ણવ કે અન્ય ધર્મના લોકોની અલગઅલગ જરૂરિયાત અને અલગઅલગ પસંદગી પ્રમાણે ટેઈલર મેઈડ ઘરમંદિરો તૈયાર કરાય છે. ગયા વર્ષે ઈનનેટવર્ક દ્વારા 'સેલ્યુટ મુંબઈ ૨૦૦૫' એવોર્ડ મેળવનાર જાણીતા આર્કિટેક્ટ હિતેશ સોમપુરા જણાવે છે કે વાસ્તુશાસ્ત્ર અને ખાસ કરીને મંદિર

આર્કિટેક્ચરની તેની શાખાઓ પૌરાણિક વિદ્યા, જ્યોતિષશાસ્ત્ર, ખગોળવિદ્યા અને અમુક ગણિત પર આધારિત છે. આમ છતાં યોગા અને આયુર્વેદની જેમ આ વિજ્ઞાન વધુ જાણીતું નથી, આથી ઘરમંદિર ઘરમાં ક્યાં અને કેવી રીતે રાખવા તે લોકોને ખબર હોતી નથી, જે આ પ્રદર્શન જોયા બાદ બધું સ્પષ્ટ થઈ જશે. ઘરમંદિર નોર્થ-ઈસ્ટ દિશામાં અને લીવિંગ રૂમમાં હોવું

પ્રદર્શનમાં સર્વધર્મની મૂર્તિઓ એકજ સ્થાને જોવા મળશે

જોઈએ. બેડરૂમમાં જો ઘરમંદિર હોય તો તેને કાપડના પડદાથી ઢાંકી રાખવું જોઈએ. ઘરમંદિરની સામે ટોઈલેટ કે બાથરૂમનો દરવાજો હોવો ન જોઈએ.

ગેટ-વે ઓફ ઈન્ડિયા પરની કોતરણી અને પશ્ચિમી ભારતીય મંદિરોની કોતરણી વચ્ચે જે સામ્ય છે તે ડ્રોઈંગ અને ફોટોગ્રાફથી અત્રે સમજાવવામાં આવે છે. પરંપરાગત મંદિર આર્કિટેક્ચરમાં કોમ્પ્યુટર કાન્તિ જે છે તે અત્રે કોમ્પ્યુટરાઈઝડ ડ્રોઈંગ અને શ્રીડી મોડેલ દ્વારા જાણી શકાશે. ૩૦૦ દેવી-દેવતાઓની મૂર્તિઓ

અને સ્ટોન ફર્નિચર અત્રે પ્રદર્શનમાં નિહાળી શકાશે. પરંપરાગત કળા અને મોડર્ન આર્ટનો સમન્વય અત્રે કેન્વાસ પરના કસ્ટમ-મેઈડ કોમ્પ્યુટરાઈઝડ પેઈન્ટિંગના રૂપમાં નિહાળી શકાશે.

મંદિર નિર્માણ ક્ષેત્રે હિતેશ હરિપ્રસાદ સોમપુરા ભારતીય પેઢીના શિલ્પવારસ છે. તેઓ મુંબઈ યુનિવર્સિટીમાંથી આર્કિટેક્ટ થયેલ છે અને બિઝનેસ મેનેજમેન્ટનો ડિપ્લોમા ધરાવે છે. આથી પરંપરાગત આર્કિટેક્ટ વિદ્યા અને અદ્યતન આર્કિટેક્ટનું આદર્શ સમતોલન તેમના કાર્યમાં જોવા મળે છે. તેમણે મુંબઈ, પૂના અને અન્ય સ્થળે ઘણાં મંદિરો ડિઝાઈન કર્યા છે. મંદિર ડિઝાઈનના આંતર્રાષ્ટ્રીય ગણિતને સરળ બનાવતું કોમ્પ્યુટરાઈઝડ સોફ્ટવેર પણ તેમણે વિકસાવ્યું છે. બાલાસિનોરમાં મદન મોહનજી ટ્રસ્ટની વૈષ્ણવ હવેલીનું તેમનું કળાકારીનું કાર્ય અતિપ્રશંસા પામ્યું છે. મંદિર આર્કિટેક્ટમાં તેમની નિપુણતાનો લાભ વિશ્વભરની સંસ્થાઓ અને યુનિવર્સિટીઓ લે છે. આમાં સિંગાપોરની લાસલેસીઆ યુનિવર્સિટી અને ઈટાલિયન યુનિવર્સિટી- પોલીટેકનીકો ડી ટોરીનોનો સમાવેશ થાય છે. હિતેશ સોમપુરા નિબંધો લખે છે, યુનિવર્સિટીમાં પ્રવચનો આપે છે.

૬

મુંબઈ, ગુરુવાર, તા. ૨-૮-૨૦૧૦

જન્મભૂમિ

હિતેશ સોમપુરાના પરંપરાગત સ્થાપત્યનું વિલે પાર્લામાં પ્રદર્શન

મુંબઈ : મંદિર નિર્માણ ક્ષેત્રે પ્રસિદ્ધ સોમપુરા પરિવારના વંશજ હિતેશ સોમપુરાએ આ પ્રાચીન કલાને વેબસાઈટ, ફિલ્મ અને પુસ્તકના અત્યાધુનિક માધ્યમોમાં ઢાળવાનું ઉલ્લેખનીય કાર્ય કર્યું છે જે વિલે પાર્લા (પૂર્વ)માં સોમપુરા આર્ટ ગેલેરીમાં આયોજિત પ્રદર્શનમાં નિહાળી શકાશે. આ પ્રદર્શન ૨૧ સપ્ટેમ્બર (સોમવાર સિવાય) સુધી રોજ બપોરે ૧૨ થી રાત્રે ૮ વાગ્યા સુધી ચાલુ રહેશે. પ્રદર્શનમાં આર્કિટેક્ચર વિષયક ચાર ડોક્યુમેન્ટરી ફિલ્મો, પથ્થરની મૂર્તિઓ, માર્બલના ઘર, પુસ્તક, પેઈન્ટિંગ્સ, ફોટા, પ્રાચીન સ્થાપત્યના મોડેલ પ્રદર્શિત કરવામાં આવ્યાં છે. વેબસાઈટ www.YourHouse.in પર પણ તે નિહાળી શકાશે. પ્રદર્શનમાં તૈયાર ઘરમંદિર અને ભગવાનની મૂર્તિઓ મળી શકશે. ઘરમંદિરોના પ્રત્યેક ભાગ મધ્યકાલીન યુગના મોટા મંદિરોના ભાગોની પ્રતિકૃતિઓ છે. જાણીતા આર્કિટેક્ટ હિતેશ સોમપુરાએ પુણે અને મુંબઈમાં અનેક મંદિરોનું નિર્માણ કર્યું છે. તેમણે 'યુ એન્ડ આર્કિટેક્ટ' પુસ્તક લખ્યું છે અને એક ડોક્યુમેન્ટરીનું પણ નિર્માણ કર્યું છે. આ પ્રદર્શન કળાપ્રેમીઓ, આર્કિયોલોજિસ્ટ, બીલ્ડર્સ, આર્કિટેક્ટ, ઈન્ટિરિયર ડિઝાઈનર્સ માટે રસપ્રદ બની રહેશે.

Around Town

www.timeoutmumbai.net/Around Town

Other preview	66
Events	66
Classes	67
By request	68

Jain reaction

Pillar instinct Pydhonie's Jain derasar holds its own

When it comes to building a derasar, god is in the details, says **Rachel Lopez**.

They're mostly blindingly white, sport elaborate carvings and seem to be cropping up all over the city. But here's the trouble with Jain temples: if you've seen one, you've seen them all. Architectural déjà vu is inescapable because every derasar follows the same blueprint and gets decorated with the same motifs. It's perhaps why the eyes of so many Mumbaiers glaze over when they pass by one.

It's a pity. There's plenty to see in a Jain temple and none of it is superfluous. Architect Hitesh Sompura, who says that his family has been making temples for 12 generations, explains that vastu

shastra governs every inch of a derasar's design. It's what gives a multi-roomed, multi-domed temple the ability to handle everything from boredom to an earthquake.

"The rule book is much like a Hindi movie," said Sompura. "There has to be emotion, drama and action and the director cannot take too many liberties." So derasars in Mumbai and Mount Abu usually face east, a prescription that makes sense for a structure that illuminates its deities only with lamplight. "It allows the first ray of sunlight to fall on the idol," said Sompura. Spires on the 103-year-old Walkeshwar derasar are stabilised much like the new one in Juhu, with a base that is twice the width of the top. The dome underneath both roofs spreads its weight over exactly eight pillars and no

temple uses any iron since it will eventually corrode. Multi-level derasars in Kalbadevi share blueprints with simple structures in Worli. Both have side porches to counterbalance the entrance and idol room at the back. Temples in every derasar in the world arrange their stones so that the layers run parallel to the ground.

The template gets even the heavens to play architect. Sompura has a long list of numbers that translate into favourable and unfavourable proportions based on 27 constellations. "Beauty is always in the proportions," said Sompura. "If you wear a shirt one size too big or small, the fabric or style doesn't matter. You'll look ridiculous."

Yet fabric and style matter much to Jains, who abandon their usual austerity to cover every temple surface with grilles, sculptures and motifs. Sompura, whose catalogue overflows with elaborate designs, believes that temples are essentially built with the atheist in mind. "It should inspire such awe that even non-believers bow to the art," he said.

You don't have to visit a Jain temple to be awed by its design. Derasar motifs have found their way into several Indo-Saracenic buildings and Sompura proudly points out Jain-style wall brackets and upturned dome tips on the Gateway of India. "It's such a pity," he lamented. "Our colonisers knew the value of our design heritage, but architects now think putting European designs in Hiranandani Gardens is beautiful." He views bad architecture as the worst offender of all the arts. "You can turn off bad music, but you can't escape an ugly building," he said.

Contemporary Mumbai has plenty of examples of Jain architecture from which builders like Hiranandani Gardens' architect Hafeez Contractor could borrow. The last three generations of Sompuras have added temples in Borivali, Chandonwadi, Juhu, Matunga and Thane to Mumbai's landscape. Over the years, a few vastu principles have been adapted for the new derasars.

A capsule filled with precious metals is no longer buried in the foundation to fund future repairs. Banks and temple trusts have made the practice obsolete. Local materials like limestone are slowly being abandoned for maintenance-free marble and sandstone. But temples are still designed to stand the test of time. "Marble lasts 1,200 years and sandstone lasts 800 years," said Sompura. "After that it's someone else's job." See Tue Jan 8 in Events for details on a talk on temple architecture.

Temple trail

Adiswar Jain Mandir

A few steps away from the temples of Bhuleshwar and the Minara Masjid of Mohammed Ali Road, this Jain temple was erected in 1971 and holds many altars.

Kalbadevi Road, near Pydhonie Police Station. ■■■ Sandhurst Road (CR Main & Harbour). ■ Pydhonie Police Station.

Amichand Panalal Adiswarl Temple

Perhaps the best known Jain temple in the city, this shrine in Walkeshwar was built in 1904.

Ridge Road, Malabar Hill. ■■■ Charni Road (WR). ■ Teenbatti.

Shree Mukteshwar Temple

The seven-storey temple in Juhu holds a yoga hall, a prayer hall and different deities on each floor.

Opposite Iskcon Temple, Iskcon Road, Juhu. ■■■ Vile Parle (WR). ■ Iskcon.

Shri Rishabhdevi Maharaj Jain Temple

Built in the 1910s, this temple is consecrated to Rishabh, the first thirthankara.

Bhavani Chowk, Tembhi Naka, Thane. ■■■ Thane (CR Main). ■ Tembhi Naka.

Vasupujya Temple

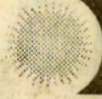
Rumour has it that devotees at this 1958 temple in Matunga are so wealthy that trustees routinely find gold biscuits among the offerings.

King's Circle, Dr Ambedkar Road, Matunga. ■■■ Matunga Road (WR), Matunga (CR Main) & King's Circle (CR Harbour). ■ Maheshwari Udyan.

થયું હતું. ગોળીથી જ
પગ અને કમલેશનાં હ
હતી. બન્નેને સારવા
હોસ્પિટલમાં દાખલ

૬

મુંબઈ

દિવ્ય ભાસ્કર

રાષ્ટ્રીય આવૃત્તિ (મુંબઈ), રવિવાર ૨૯ મે, ૨૦૦૫

૧૫૧૦
આવૃત્તિ
૫૬૮૨

મંદિર નિર્માણ ક્ષેત્રે હિતેશ સોમપુરાને 'સેલ્યુટ મુંબઈ' ટ્રોફી એનાયત થશે

ભાસ્કર ન્યૂઝ • મુંબઈ, ૨૮ મે. મુંબઈ શહેરની વિવિધ ક્ષેત્રની પ્રતિભા સંપન્ન વ્યક્તિઓના સન્માનનો એક કાર્યક્રમ તા. ૩૧ મે મંગળવારે સાંજે ૭ વાગ્યે પ્રમોદ નવલકરના અધ્યક્ષપદે રવીન્દ્ર નાટ્યમંદિરમાં યોજવામાં આવ્યો છે. 'સેલ્યુટ મુંબઈ' નામક ટ્રોફી વિતરણનો આ કાર્યક્રમ ઈન મુંબઈ નેટવર્ક તરફથી યોજાશે.

મંદિર નિર્માણ (ટેમ્પલ ઓર્કિટેક્ટર)ના ક્ષેત્રમાંથી વિલેપાર્લેના પ્રસિદ્ધ યુવાન, શિલ્પ સ્થપતિ હિતેશ હરિપ્રસાદ સોમપુરાને 'સેલ્યુટ મુંબઈ'ની ટ્રોફી એનાયત થશે. હિતેશ સોમપુરા સૌરાષ્ટ્રના મંદિર નિર્માતાઓના ૧૨મી પેઢીના શિલ્પ વારસ છે. તેમના પૂર્વજોએ સોમનાથ મંદિરનું કાર્ય પૂર્ણ કરી ગુજરાતની પ્રાચીન રાજધાનીઓ પાટણ, ચાંપાનેર, વડનગર વગેરે સ્થળે શિલ્પકાર્ય કર્યું હતું. પાલીતાણાના ક્ષેત્રજય પર્વતના ૮૬૩ જૈન મંદિરોનાં નિર્માણ માટે તેમના પૂર્વજો છેલ્લી ૧૧ પેઢીથી ત્યાં જઈ વસેલા પ્રાચીન

શિલ્પોગ્રંથોમાં તેમના પૂર્વજોની કાર્યસિદ્ધિ વર્ણવેલી છે. ક્ષેત્રજય ઉપરનો 'ઈશ્વકૂંડ' એમની ૧૨મી પેઢીના પૂર્વજ ઈશ્વર સોમપુરાના નામથી આજેય ઓળખાય છે. હિતેશ સોમપુરા પાસે એમના પૂર્વજોએ લખેલી 'શિલ્પ સ્થાપત્ય ગ્રંથ વાસ્તુ કૌસ્તુભ' આજેય સચવાયેલા પડ્યો છે. ૧૨મી પેઢીના આ શિલ્પ-વારસ હિતેશભાઈએ ૧૯૯૯માં મુંબઈમાંથી આર્કિટેક્ટની ડિગ્રી મેળવી અમેરિકાનો દોઢ મહિનાનો શિલ્પ પ્રવાસ કર્યો. 'શિલ્પ ગ્રામ' ઉપર એમણે શોધ-નિબંધ લખ્યો. જેના ઉપર આજે ગુજરાત સરકાર કાર્ય કરી રહી છે. હિતેશભાઈએ ભારતમાં કેટલાયે શિલ્પકાર્યો કર્યા છે, જેમાં ઉલ્લેખનીય છે, પૂનાનું ગુરુ મંદિર, આંધ્ર પ્રદેશનું રાધાકૃષ્ણ ટેમ્પલ, રાજસ્થાનનું જૈન મંદિર વગેરે તેઓ પોતે મોર્ડન આર્કિટેક્ટ હોવાથી એમણે શહેરના નામાંકિત આર્કિટેક્ટ તલાટી-પંથકી શાપુરજી-પાલનજી વગેરેના બિલ્ડિંગ પ્રોજેક્ટમાં પણ કાર્ય કર્યું છે. હિતેશ સોમપુરાએ અંગ્રેજી આર્કિટેક્ટ

મેગેઝિનોમાં અનેક લેખો તેમ જ ટી.વી. ઉપર કાર્યક્રમો કર્યા છે. એમની 'મંદિર એક શાસ્ત્ર' નામક ફિલ્મ આર્કિટેક્ટ વિશ્વમાં ખૂબ જ પ્રશંસા પામી છે.

મંદિર સ્થાપત્યમા નવો ઇતિહાસ: ફિલ્મ, પુસ્તક, સાઇટ

સોમપુરા આર્ટ ગેલેરીમા મૂર્તિઓ અને પોતાના કળાત્મક ઘર-મંદિરો સાથે શ્રી હિતેશ સોમપુરા.

મંદિર (બોરીવલી)

ભારતીય સંસ્કૃતિ અને પૌરાણિક મંદિર સ્થાપત્યની કળાને પ્રસિધ્ધ ટેમ્પલ આર્કિટેક્ટ શ્રી હિતેશ સોમપુરાએ ૧૮ મિનિટની લાજવાળા હિંદી અને અંગ્રેજી ડોક્યુમેન્ટરી ફિલ્મ, અંગ્રેજી પુસ્તક યુ એન્ડ આર્કિટેકચર, અને વેબસાઇટ www.YourHouse.in ના ૩ અત્યાધુનિક માધ્યમોથી પ્રસ્તુત કરી છે. જેથી હવે, ભારતની આ પૌરાણિક કળા સમય, સ્થાન અને ભાષાની મર્યાદાઓથી બહાર, સમગ્ર વિશ્વ સામે એક શાનદાર સ્વરૂપમા હંમેશ માટે ઉપલબ્ધ છે.

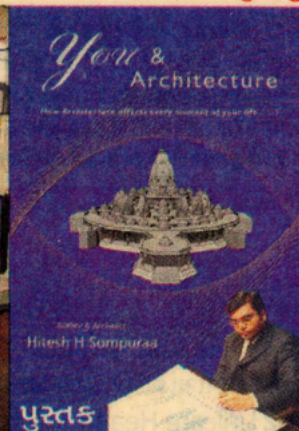
આ વિષયમા રસ ન હોય તો પણ, વિવિધ ઊંમર, ક્ષેત્ર અને કોર્પોરેટ ક્ષેત્રના દેશી-વિદેશી પ્રેક્ષકો પર પણ, માત્ર ૧૮ મિનિટની આ ફિલ્મ, આજીવન માટે છાપ છોડી જાય છે. પ્રેક્ષકો મુજબ, કોઈ પણ વિષયની ટૂંકી, સરળ છતા સચોટ રજૂઆત કેટલી રસપ્રદ અને આધુનિક રીતે થઈ શકે તેનું આ ફિલ્મ એક રામબાણ ઉદાહરણ છે. તમે આ ફિલ્મનું ટ્રેલર અમારી વેબ-સાઇટ પર અને સંપૂર્ણ ફિલ્મ અમારી આર્ટ ગેલેરીમા બિલ્કુલ વિનામૂલ્યે જોઈ શકો છો. (ફિલ્મની સીડી/ડીવીડી વેચાણ માટે ઉપલબ્ધ નથી.) ફિલ્મનો વિષય: આ ફિલ્મ સંગીત, ફોટોગ્રાફી, વિડીયો, એનિમેશન અને તર્કને આધારે સમજાવે છે કે આર્કિટેકચર સામાન્ય માણસના જીવન પર કેવી અને કેટલી અસર કરે છે. ઉપરાંત યોગ અને ધ્યાનની જેમ ભારતીય આર્કિટેકચર પણ ગ્લોબલ કલ્ચરમા કઈ રીતે અભિવૃદ્ધિ કરી શકે. આ ફિલ્મ સાથે, તમે આર્ટ ગેલેરીમા જોઈ શકો છો : અન્ય ૩ લઘુ ફિલ્મો, વાસ્તુશાસ્ત્ર મુજબ માર્ગલના ટેલર મેડ ઘર-મંદિરો (સમજૂતી માટે ૮ મિનિટની સ્પેશિયલ ફિલ્મ), ભગવાનની માર્ગલની ૨૦૦ મૂર્તિઓ, પુસ્તક, મંદિરના ફોટોગ્રાફ અને ફોટો.

હિતેશભાઈ વિશ્વવિખ્યાત ટેમ્પલ આર્કિટેક્ટ સ્વ. શ્રી હરિપ્રસાદ સોમપુરાના સુપુત્ર છે. પાંચ વર્ષ પૂર્વે પિતાના સ્વર્ગવાસ બાદ તેમણે એકલેહાથે પોતાની બહુમુખી પ્રતિભાથી મંદિરો, ફોટોગ્રાફ, ડિઝાઇન, કવિતાઓ, કળા-કૃતિઓ, વેબ-સાઇટ, પુસ્તક અને ડોક્યુમેન્ટરી ફિલ્મોનું નિર્માણ કર્યું છે જે ભવિષ્યની પેઢીઓ માટે એક બહુમૂલ્ય સાંસ્કૃતિક વારસો છે. સરળ અને નમ સ્વભાવના, આ યુવાન કળાકાર “સેલ્યુટ મુંબઈ ૨૦૦૫” એવોર્ડના વિજેતા પણ છે. પહેલા કદી ન બની હોય તેવી તેમની ફિલ્મ, જોયા વિના શબ્દોમા સમજવી અકલ્પનીય છે અને જોયા પછી તમે પોતે માનશો કે આ સર્જક, કળા-સાધના કરવાની સાથે સાથે ઇતિહાસ બનાવી રહ્યા છે...!

“મંદિર કે પથ્થર પર મુझे बड़ी चैन बनी नींद आती है, मंदिर के पथ्थरसे मुझे फुलोंकी खुशबू आती है”

સોમપુરા આર્ટ ગેલેરી પુસ્તક

શ્રી હિતેશ સોમપુરા

સોમપુરા આર્ટ ગેલેરી (૩૫ વર્ષથી),

એડ્રેસ: ૧-એ, નેમીનાથ એપાર્ટમેન્ટ, રામકૃષ્ણ હોટેલ પાછળ, વિલે-પાર્લે (ઇસ્ટ) સ્ટેશનની સામે, મુંબઈ-૫૭. ફોન: ૯૧-૨૨-૨૬૧૧૩૯૦૮/૨૬૧૬૩૨૨૬. મો: ૯૮૧૯૬-૫૭૭૨૬ & ૯૩૨૪ ૨૨૨ ૪૪૮

વેબ-સાઇટ: www.YourHouse.in & www.Sompura.com

E-mail: H9819657726@yahoo.co.in & ArchitectHitesh@hotmail.com

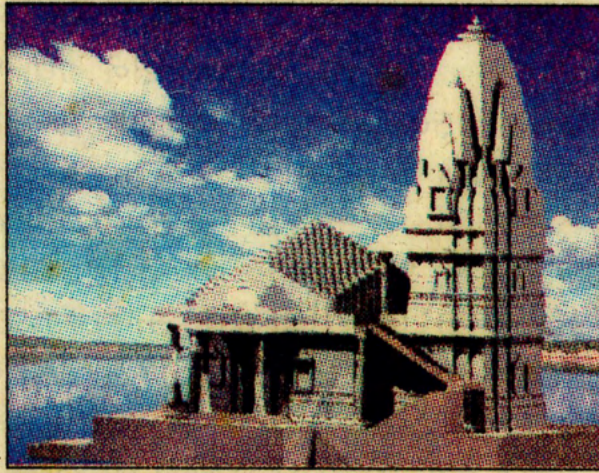
મુલાકાતીઓ માટેનો સમય: દરરોજ સાંજે ૪ થી ૮. રવિવારે ખુલ્લું. સોમવારે બંધ. તમામ અન્ય વિગતો, ફોટો અને ફિલ્મો અમારી વેબ-સાઇટ પર ઉપલબ્ધ છે.

મંદિર શૈલીનું દુનિયામાં પ્રથમ સોફ્ટવેર

સ્થાપત્ય, વાસ્તુશાસ્ત્ર, ખગોળશાસ્ત્ર તથા જ્યોતિષના અભ્યાસથી સંપૂર્ણપણે શાસ્ત્રોક્ત પધ્ધતિથી મંદિર નિર્માણ માટે માર્ગદર્શન અને સંશોધન મંદિરના શિલ્પકાર હિતેશ સોમપુરા દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે. તેનો ઉપયોગ દુનિયાભરના મંદિરના નિર્માણ માટે થઈ રહ્યો છે. આ વિષય પર દુનિયામાં પ્રથમ સોફ્ટવેર તેમણે વિક્સિત કર્યું છે. આ સંશોધનનો લાભ સિંગાપુર વિદ્યાપીઠના લેસલી સિયા કલા મહાવિદ્યાલય, ઈન્ડિયાના વિદ્યાપીઠ, વાસ્તુ કલા અકાદમી, હિંદુ ટેમ્પલ એસોસિએશન વિ. દેશ-વિદેશની સંસ્થાઓને થઈ રહ્યો છે. તેમણે તેમના વિવિધ પ્રકલ્પ તથા તેના ઉપયોગ માટે તેમનો સહયોગ લેવાનું શરૂ કર્યું છે. વિખ્યાત સોમનાથ મંદિરના નિર્માણ કરનાર સ્થાપત્યકાર સોમપુરાના નામે ઓળખાવા લાગ્યા. ભારતના ચાર સ્થાપત્ય

વંશમાંથી સોમપુરા એક છે. વંશપરંપરાગત મંદિરનું નિર્માણ તેમની સતત ૧૨મી પેઢી કામ કરી રહી છે. તે પેઢીના હિતેશ સોમપુરા ફક્ત ૩૦ વર્ષની ઉંમરના છે. સોમપુરા વંશની છઠ્ઠી પેઢીના ગણેશજીએ લખેલા વાસ્તુકૌસ્તુભ

નામના સંસ્કૃત ગ્રંથમાં જ્યોતિષ, વાસ્તુશાસ્ત્ર, ખગોળશાસ્ત્ર, સ્થાપત્યનું જ્ઞાન છે. સાથે લોઢાનો ઉપયોગ કર્યા વગર પથ્થરોના આધારે મંદિરોના નિર્માણ કરનારી અનોખી શૈલીનું વિવેચન કર્યું છે.

આ સંશોધન ગ્રંથની સુધારેલી આવૃત્તિ હિતેશ સોમપુરાએ વિક્સિત કરીને તેનું સોફ્ટવેર દુનિયાભરમાં ઉપલબ્ધ બનાવ્યું છે. વંશપરંપરાગત મંદિરની નિર્માણ કલાના વારસદાર સોમપુરાની ૧૨મી પેઢી ફક્ત ભારતમાં જ નહીં પરંતુ દુનિયાભરના મંદિર નિર્માણ ક્ષેત્રમાં નવું પર્વ શરૂ કરી રહી છે. હિતેશ સોમપુરાએ પુના, આંધ્ર પ્રદેશ સાથે હવે ન્યુયોર્કમાં મંદિર બનાવવા માટે શરૂઆત કરી છે. સોફ્ટવેર સાથે જ તેમણે આ વિષય પર બે ફિલ્મો પણ બનાવી છે.

પાનાં : ૧૨+૧૬ કિમત : રૂ.૫.૦૦ * તા.૨૫ નવેમ્બર ૨૦૧૩ સોમવાર અમદાવાદ, વડોદરા, સુરત, રાજકોટ, ભુજ, અને મુંબઈથી પ્રગટ થતું દૈનિક*

મુખ્યશીર્ષક

તંત્રી : બાહુબલી શાહ ► સંવત ૨૦૭૦, શકે ૧૯૩૫, કારતક વદ - ૭ વર્ષ : ૩૧, અંક : ૨૯૩ ► ટે.નં. ૨૪૯૨૧૬૪૦, ફેક્સ : ૨૪૯૦૧૨૯૦ ► <http://www.gujaratisamachar.com> MUMBAI
મેનેજિંગ તંત્રી : શ્રેયાંસ શાંતિલાલ શાહ ► મુદ્રક અને પ્રકાશક : શ્રેયાંસ શાંતિલાલ શાહ, શાહ એન્ડ નાહર ઈન્ડસ્ટ્રિયલ એસ્ટેટ, લોઅર પારેલ, મુંબઈ-૧૩ ► પો.બો.નં. ૧૬૩૨૫, R.N.I. Reg. No. 46931/85

લ્યુ પોઈન્ટ

હિતેશ સોમપુરા

શિલ્પ-સ્થાપત્યના
નિષ્ણાત આર્કિટેક્ટ

ઘરમંદિરની પસંદગી અને
સ્થાપન વિશે

શાસ્ત્રોક્ત મંદિર અને શાસ્ત્રોક્ત ઘર-મંદિર
એટલે શું?

યોગ અને આયુર્વેદની જેમ ભારતના ઋષિમુનિઓએ વાસ્તુશાસ્ત્ર લખ્યું, વાસ્તુશાસ્ત્રમાં ઘર, કિલ્લા, મહેલ અને મંદિરોની યોજના (પ્લાનિંગ) અને બાંધકામ માટેના નિયમો છે. વાસ્તુશાસ્ત્રની મંદિર વિષયક શાખા તે જ મંદિરનું શાસ્ત્ર, જે ખગોળશાસ્ત્ર, જ્યોતિષશાસ્ત્ર અને ગણિત પર આધારિત છે. આ શાસ્ત્રને અનુસાર બનાવેલા મંદિરોને શાસ્ત્રોક્ત મંદિર કહેવાય. જેમ કે રાણકપુર, આબુ-દેલવાડા કે સોમનાથના મંદિરો ઘર-મંદિરોને પણ શાસ્ત્રના મોટા ભાગના નિયમો લાગુ પડે છે.

ઘણા આધુનિક લોકો યોગ, આયુર્વેદ કે વાસ્તુશાસ્ત્રના ઘણા વિચારોથી અસંમત છે. તેમના માટે મંદિરના શાસ્ત્રનું શું મહત્વ?

વેલ, અસંમતિથી જ તો સાચી કસોટી થાય છે, આસ્તિક તો મૂર્તિ કે મંદિર વગર પણ ભક્તિ કરી શકે પણ નાસ્તિકનું શિશુ ઝૂકાવીને તેમાં ભક્તિ જગાડી દે તે મંદિર-સ્થાપત્યમાં સમય શક્તિ અને સંપત્તિ રોકવાનો પરમ ઉદ્દેશ્ય છે. જેમ કે રાણકપુર કે આબુ, દેલવાડાના દેરાસરો જોઈને દેશી, વિદેશી, આસ્તિક કે નાસ્તિક સૌનું શિશુ ઝૂકે છે. ટૂંકમાં શાસ્ત્રોક્ત મંદિરો, કળાત્મક, સુંદર, સાંસ્કૃતિક અને દીર્ઘાયુ હોય છે. શાસ્ત્રોક્ત મંદિરો ભૂકંપ અને વાવાઝોડાની સામે સદીઓથી અડગ ઊભા છે.

ઘર-મંદિર બનાવતી વખતે કઈ મુખ્ય બાબતોનું ધ્યાન રાખવું?

ઘર-મંદિરમાં પૂજનીય દેવ, દિશા પ્રમાણ અને ઘર-મંદિરની આસપાસની પ્રવૃત્તિઓ પર વિશેષ ધ્યાન આપવું. ઘર-મંદિરના વિવિધ ભાગોમાં શાસ્ત્રના આકાર અને પ્રમાણ માટેના નિયમોનું પાલન કરવું. ઘર-મંદિર માટે પૂજા-રૂમ અલગથી હોય તે શ્રેષ્ઠ છે અથવા તેને વિવિંગ-રૂમ કે પેસેજમાં મૂકી શકાય. જગ્યાની અછતને કારણે જો ઘર-મંદિર બેડરૂમમાં મૂકવું પડે તો તેને પડદાથી બંધ રાખવું.

૨૧મી સદીમાં મોડર્ન મંદિર શા માટે નહીં?

સ્થાપત્ય (આર્કિટેકચર) તે અન્ય કળાઓની જેમ સમાજનો અરીસો છે. માટે આજના તંત્રયુગમાં

આપણી આસપાસ મૉલ, રહેણાંક બિલ્ડિંગ અને મલ્ટીપ્લેક્સ મોડર્ન શૈલીમાં બને છે જેનું આદરપૂર્વક સ્વાગત છે. પણ મંદિરનો હેતુ ભક્તને ભગવાન, ધર્મ, સંસ્કૃતિ અને ઇતિહાસ સાથે જોડવાનો છે. જે માટે મંદિર પરંપરાગત શૈલીમાં જ હોવા જોઈએ. શું આધુનિક મલ્ટીપ્લેક્સ કે ચર્ચને જોઈને આપણને આપણા રામાયણ-મહાભારત યાદ આવે ખરા?

પરંતુ આજકાલ મોટાભાગના ઘરના ફર્નિચર મોડર્ન શૈલીમાં હોય છે તેમાં પરંપરાગત શૈલીનું ઘર-મંદિર મૂકવું સુસંગત લાગે?

શું તમે ક્યારેય કોઈ કદરૂપું ઝાડ જોયું છે? કે કદરૂપા વાદળ? કે પહાડ? કુદરતે બનાવેલી દરેક રચના સુંદર હતી, છે અને રહેશે. શાસ્ત્રોક્ત મંદિરો કુદરતની સાથે સુસંગત છે માટે તે કોઈ પણ વાતાવરણમાં સુંદર લાગે છે. મંદિર કે ઘર-મંદિર આસપાસના વાતાવરણમાં ભળી જવા માટે નથી પણ પોતાની લાક્ષણિકતાઓથી વાતાવરણમાં ભક્તિરસ ફેલાવી વાતાવરણ પર છવાઈ જવા માટે છે. સુંદર અને કળાત્મક રચનાનું સૌંદર્ય અનુકૂળ વાતાવરણથી વધે છે તે વાત ચોક્કસ છે પણ તે કોઈપણ વાતાવરણને ખરાબ નથી કરતી. લંડન અને સાન-ફ્રાન્સિસ્કો જેવા અતિ-આધુનિક શહેરોમાં ભારતીય શૈલીના મંદિરો ખૂબ પ્રશંસા પામી રહ્યા છે. માત્ર સામાન્ય બુદ્ધિનો પ્રયોગ કરીને તો મોડર્ન ઘરોમાં પરંપરાગત ઘર-મંદિર શોભામાં અભિવૃદ્ધિ કરે છે. ●

B12 Your Life • Friday • August 11, 2006 • Mid Day, Mumbai

YOUR GUIDE**

TODAY'S SPECIAL TODAY'S SPECIAL TODAY'S SPECIAL TODAY'S SPECIAL TODAY'S

EAT!

Picnic with potential stars

Rows of wooden picnic tables capped with a candy-striped trimming makes Mae B the perfect joint for a laid-back Sunday afternoon. But if you plan to go on an evening after work, be prepared to dine in a space where everyone looks like an upcoming model/actor. And while you try to figure why they look familiar, be sure to dig your fork into their big juicy steaks. We also recommend the Pasta in Paprika Sauce that will fill you up without emptying your wallet.

At Mae B, next to Crepe Station, Carter Road, Bandra

SEE!

Say Ganpati Baapa Maurya every day

With Ganesh Chaturthi around the corner, the elephant God is once again going to be omnipresent, at least in Mumbai. And while the clay idols have to be immersed, as tradition goes, you could pick up one of the idols at an exhibition of idols and home temples, for keeps. Architect Hitesh Sompura has designed a range of artifacts for Ganeshostav and the Jain Paryushan festival.

At Sompura Art Gallery, Vile Parle (E) till September 6, from 10 am to 8 pm, except on Mondays. Call 26163226

SHOP!

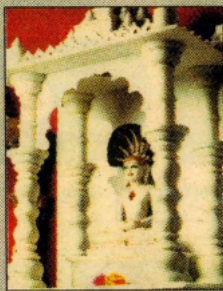
Now you have an incentive to shop

With every purchase of household items worth of Rs 1,000, you get a gift voucher worth Rs 200, so that you can indulge in some more shopping. Westside's new home collection is worth checking if you want to give your home a quick and funky makeover, without breaking down walls. The vibrant colours, varied textures and prints will do the job. Check out their folding chairs with shesham seats, and glass chimneys. On till September 3.

At Westside branches across the city

૨ મિડ-ડે, મુંબઈ, બુધવાર, ૮ ઓગસ્ટ ૨૦૦૬

અવસર

એકિઝિબિશન

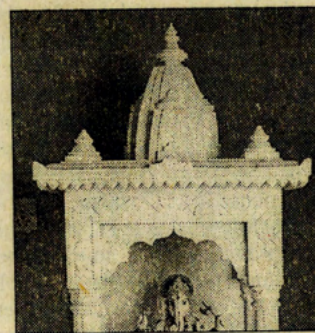
ભારતીય મંદિરો અને દેરાસરોની
લઘુ પ્રતિકૃતિનાં ઘરમંદિર અને
મૂર્તિઓનું પ્રદર્શન

સોમપુરા આર્ટ્સના ઉપક્રમે. સ્થળ :
સોમપુરા આર્ટ ગેલેરી, ૧-એ, નેહરુ
માર્કેટ, આર. કે. હોટેલની પાછળ,
સ્ટેશનની સામે, વિલે પાર્લે (પૂર્વ).
સોમવાર સિવાય રોજ સવારે ૧૦થી
રાત્રે ૮. વધુ માહિતી માટે સંપર્ક :
હિતેશ સોમપુરા - ફોન : ૨૬૧૧
૩૮૦૮ / ૨૬૧૬ ૩૨૨૬.

૬ સપ્ટેમ્બર સુધી

THE FREE PRESS JOURNAL ■ Mumbai ■ Monday August 14, 2006

Sompura Arts organises Trade Exhibition

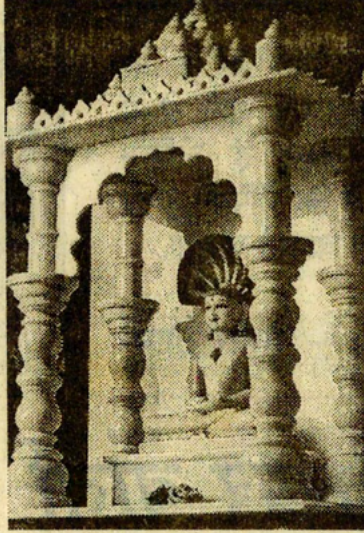
A unique trade exhibition of home-temples & idols has been organized by 'Sompura Arts' at their Sompura Art Gallery, located at Vile Parle (East) in Mumbai. The exhibition started from 9th August 2006 onwards till Dashera in the festive season from 10 a.m. to 8 p.m. except Mondays. Architect Hitesh Sompura has developed an exclusive range of hometemples & idols for Lord Ganesh Festival (Ganeshotsav) & 'Paryushana' festival of Jain community.

सोमपुरा में मूर्तियों की प्रदर्शनी शुरू

कार्यालय संवाददाता

मुंबई. पार्ला पूर्व में स्थित सोमपुरा आर्ट गैलरी में घर मंदिर और मूर्तियों से संबंधित अनोखी प्रदर्शनी 9 अगस्त से शुरू हो गई है. यह दशहरा तक चलेगी. सोमवार को छोड़कर अन्य दिनों में प्रतिदिन सुबह 10 से शाम 8 बजे तक यह प्रदर्शनी देखी जा सकेगी. गणेशोत्सव और जैनों के पर्यूषण पर्व को ध्यान में रखकर कलाकार हितेश हरिप्रसाद सोमपुरा द्वारा सर्जित घर-मंदिर मूर्तियों की अभिनव श्रेणी इस प्रदर्शनी में पेश की गई हैं. हिंदू, जैन, वैष्णव आदि धर्म के लोगों की अलग-अलग जरूरत और अलग-अलग

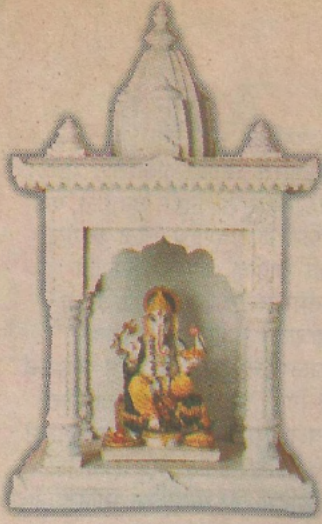

पसंद के अनुसार टेलरमेड घर मंदिर तैयार किए जाते हैं, जो वास्तुशास्त्र को ध्यान में रखकर बनाए गए हैं. इन मूर्तियों में परंपरागत कला के साथ ही मॉडर्न आर्ट का समन्वय इन कलाकृतियों में देखा जा सकता है. पिछले वर्ष इन नेटवर्क द्वारा 'सेल्यूट मुंबई 2005' पुरस्कार प्राप्त करने वाले विख्यात आर्किटेक्ट हितेश सोमपुरा बारहवीं पीढ़ी के शिल्प उत्तराधिकारी हैं. घर और मंदिर किस प्रकार का होना चाहिए, इसकी जानकारी भी यहां दी जाएगी. आबु पर्वत के साथ ही विख्यात ऐतिहासिक हिंदुस्थानी मंदिरों और देरासर की प्रतिकृति यहां उपलब्ध है.

नगर में आज

- हीरा पन्ना शॉपिंग माल सिटी इंटरनेशनल स्कूल ओशिवरा अंधेरी पश्चिम में टॉपसिन द्वारा फिटनेस साइकिल लांच का उद्घाटन सुबह 7 बजे.
- सोमपुरा आर्ट्स द्वारा मूर्तियों की प्रदर्शनी सोमपुरा कला दीर्घा विलेपार्ले पश्चिम, सुबह 10 बजे.
- कला प्रदर्शनी सप्तपूत ललित कला महाविद्यालय खिरोड़ा और झुनझुनवाला फाउंडेशन के तत्वावधान में 50 कलाकारों की कला का प्रदर्शन, नेहरू ए.सी. सेंटर एंड सर्कुलर गैलरी, सुबह 11 बजे.
- आध्यात्मिक शक्ति फाउंडेशन मालाड द्वारा गरीब झोपड़पट्टी बच्चों के लिए निःशुल्क कापी वितरण, मालाड पश्चिम, प्रेमनगर के पास सुबह 11 बजे.
- पेंटिंग डिजिटल आर्ट्स व मूर्तिशिल्प कला का प्रदर्शन, जहांगीर आर्ट गैलरी, सुबह 11 बजे.
- शिल्पा एस. सोनटक्के की सजावट कला की प्रदर्शनी मांडवी बैंक कला दीर्घा आर.आर.टी. रोड, मुलुंड पश्चिम, दोपहर 1 बजे.

वंशपरंपरागत मंदिर
उभारणीचा वारसा
सोमपुरा घराण्याची
बारावी पिढी टिकवून
आहे. सोमपुरा
आपली ही कला
जगासमोर ठेऊ
इच्छितात. सोमपुरा
आर्ट्सच्या
कलादालनात आता
मंदिरांसह
देव्हारेदेखील
उपलब्ध आहेत.

राधिका कुंटे

वारसा

‘देह देवाचे मंदिर। आत आत्मा परमेश्वर।’ हे बोल गीतात गोड वाटतात, पण सामान्यांना सगुण-साकाराची ओढ अधिक असते. मूर्ती-देव्हारा हे समीकरण मनात अतूट असते. त्यातील भावांना कलेची जोड मिळाली तर सोन्याहून पिवळे! याचा प्रत्यय सोमपुरा आर्ट गॅलरीत येतो. विलेपार्ले (पूर्व) स्टेशननजीकचे हे कलादालन आहे. प्रथमदर्शनी विघ्नहर्ता गणेशाची मूर्ती संगमरवरी देव्हार्यासह लक्षवेधी ठरते. शेजारची वीणावादिनी सरस्वती मन मोहून घेते. जैन तीर्थंकर, राधा-कृष्ण, शिव-पार्वती, संतादींच्या वैविध्यपूर्ण मूर्ती नजरेत ठरत नाहीत. एक प्रसन्न चेहरा सामोरा येतो. हरिप्रसाद सोमपुरा गतकाळात रंगून जातात.

प्रख्यात सोमनाथ मंदिर बांधणाऱ्यांच्या प्रमुखास सोमपुरा म्हणून ओळखले जाऊ लागले. भारतातील चार स्थापत्य वंशांपैकी सोमपुरा एक आहेत. वंशपरंपरागत मंदिर उभारणीचा वारसा बारावी पिढी टिकवून आहे. ईश्वर सोमपुरा यांनी ही परंपरा सुरू केली. अकराव्या पिढीतील हरिप्रसादांसह हितेश व पूर्वी हा वसा सारथीने पुढे नेत आहेत. मंदिर उभारणारी पूर्वी सोमपुरा या क्षेत्रातील पहिली महिला स्थापत्य ठरली आहे.

गुजरातमधील पाटण, चंपानेर इथे सोमपुरांनी

रुद्रमहालय बांधले. त्यानंतर ते पलितना गावी स्थिरावले. तेव्हाच्या भावनगरातील या गावात श्रेत्रंजय या ठिकाणी ते मंदिर उभारू लागले. समुद्रसपाटीपासून २००० फुटांवरील या उभारणीची सुरुवात ईश्वर सोमपुरांनी केली. ८६३ मंदिरे बांधणे एका पिढीस अशक्य होते. म्हणूनच पुढील काही पिढ्यांनी आपले लक्ष इथे केंद्रित केले. इथल्या पाण्याचा विचार करून ईश्वर सोमपुरांनी कुंड बनवले. कारागिरांसाठीचे हे कुंड आजही ईश्वर कुंड म्हणून ज्ञात आहे. यानंतरची परंपरा वेणीदास, भाशाठार, गणेश, नथूभाई, खुशाल, राजाराम, तुलजराम, लल्लूभाई, हरगोविंददास, हरिप्रसाद, हितेश अशी आहे.

हिंदू मंदिरांची उभारणी ही ऋतुमानातील बदल ओळखून झालेली आहे. या रचनेत बऱ्याचदा पंचतत्त्वांचा वापर केलेला दिसतो. त्यात कुठेही सीमेंट वा लोखंडाचा वापर आढळत नाही, तर दगड एकमेकांत लॉक करणारी सिस्टिम वापरण्यात येते. हरिप्रसाद यांनी आतापर्यंत गणेशपुरीत नित्यानंदपुरीची समाधी, न्यूयॉर्कमध्ये हिंदू मंदिर, कोचीनमधील अल्लपी गावी जैन मंदिर, ब्रह्म मंदिर अशी पन्नास मंदिरे उभारली आहेत. आर्किटेक्चरची पदवी घेतलेला त्यांचा मुलगा हितेश हा वारसा पुढे चालवत आहे. त्याने पुणे, आंध्र प्रदेश इथे मंदिरे बांधली आहेत.

गणेश सोमपुरा हे हरिप्रसादांचे पूर्वज. जहांगीर आर्ट गॅलरी, नेहरू सेंटर आदी ठिकाणी त्यांनी मूर्ती प्रदर्शने भरवली होती. सोमपुरा आर्ट्सची स्थापना १९६५ रोजी करण्यात आली. या कलादालनात मंदिरांसोबत आता देव्हारेही उपलब्ध होणार आहेत. ३ ऑगस्ट ते ७ सप्टेंबरपर्यंत इथे प्रदर्शन भरवण्यात आले आहे.

माहितीच्या महाजालात कूपमंडुक वृत्तीने काहीच साध्य होत नाही. म्हणूनच प्रत्यक्ष काम, पुस्तके, इंटरनेट आदी माध्यमांतून सोमपुरा आपली कला इतरांपर्यंत नेऊ इच्छितात.

www.sompura.com हे त्यांचे संकेतस्थळ उपलब्ध आहे. गुरुकुल शिक्षण पद्धतीसारखी ‘शिल्पग्राम’ ही योजना हरिप्रसाद यांनी सादर केली होती. या योजनेस गुजरात सरकारने हिरवा कंदील दाखवला आहे. पुढील जूनमध्ये ही योजना साकारू शकेल. सौंदर्यदृष्टी, प्रमाणबद्धता, टिकारूपणा हे भारतीय स्थापत्यशास्त्राचे गुणविशेष होत. सोमपुरा कुटुंबाने ते खऱ्या अर्थाने सार्थ केलेले दिसतात.

सोमपुरा आर्ट गॅलरी

दूरध्वनी : २६११३९०८

E-mail : sompura@vsnl.com

वंशपरंपरागत कलादर्शन

हितेश सोमपुरा

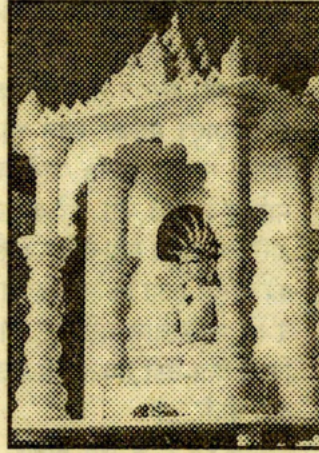
सोमपुरा कुटुंबियांनी
साकारलेले देव्हारे...

सोमपुरा आर्ट प्रदर्शनी नौ से

सामना संवाददाता / मुंबई

पार्ला पूर्व में स्थित सोमपुरा आर्ट गैलरी में घरमंदिर और मूर्तियों से संबंधित अनोखी प्रदर्शनी ९ अगस्त से शुरू होने जा रही है। यह दशहरा तक चलेगी। सोमवार को छोड़कर अन्य दिनों में प्रतिदिन सुबह १० बजे से शाम ८ बजे तक यह प्रदर्शनी देखी जा सकेगी। गणेशोत्सव और जैनों के पर्युषण पर्व को ध्यान में रखकर कलाकार हितेश हरिप्रसाद सोमपुरा द्वारा सर्जित घर-मंदिर मूर्तियों की अभिनव श्रेणी इस प्रदर्शनी में पेश की गई हैं। हिंदू, जैन, वैष्णव आदि धर्म के लोगों की अलग-अलग जरूरत और अलग-अलग पसंद के अनुसार टेलरमेड घरमंदिर तैयार किए जाते हैं। जो वास्तुशास्त्र को ध्यान में रखकर बनाए गए हैं। इन मूर्तियों में परंपरागत कला के साथ ही माईन आर्ट का समन्वय इन कलाकृतियों में देखा जा सकता है।

पिछले वर्ष इन नेटवर्क द्वारा 'सेल्यूट मुंबई २००५' पुरस्कार प्राप्त करने वाले विख्यात आर्किटेक्ट हितेश सोमपुरा बारहवीं पीढ़ी के शिल्प उत्तराधिकारी हैं। घर और मंदिर किस प्रकार का होना चाहिए इसकी जानकारी भी यहां दी जाएगी। आबु पर्वत के साथ ही विख्यात ऐतिहासिक हिंदुस्थानी मंदिरों और देरासर की प्रीतकृति यहां उपलब्ध है। अधिक जानकारी २६११३९०८ पर प्राप्त की जा सकती है।

नईदुनिया

व्यापार

भोपाल, ८ अगस्त 2006

9

घर, मंदिर और मूर्तियों की प्रदर्शनी ९ अगस्त से

मुंबई (ब्यूरो)। सोमपुरा आर्ट के तत्वावधान में पार्ला-पूर्व में स्थित सोमपुरा आर्ट गैलरी में घर मंदिर और मूर्तियों से संबंधित अनोखी प्रदर्शनी ९ अगस्त से शुरू होगी और दशहरा तक चलेगी।

सोमवार को छोड़कर अन्य दिनों में प्रतिदिन सुबह १० बजे से शाम ८ बजे तक यह प्रदर्शनी देखी जा सकेगी। गणेशोत्सव और जैनों के पर्युषण पर्व को ध्यान में रखकर कलाकार हितेश हरिप्रसाद सोमपुरा द्वारा सर्जित घर मंदिर

मूर्तियों की अभिनव श्रेणी इस प्रदर्शनी में पेश की गई है। आबु पर्वत या अन्य विख्यात स्थल के ऐतिहासिक भारतीय मंदिरों और देरासरों के लघु प्रतिकृति रूप में घर मंदिर तैयार किए जाते हैं। जो दशक पुराने सोमपुरा आर्ट गैलरी में देखे जा सकेंगे। वास्तुशास्त्र और शास्त्रोक्त पद्धति से विभिन्न पत्थरों से घर मंदिर तैयार किए जाते हैं। हिन्दू, जैन, वैष्णव

या अन्य धर्म के लोगों की अलग-अलग जरूरत और अलग-अलग पसंद के अनुसार टेलरमेड घर मंदिर तैयार किए जाते हैं। विख्यात आर्किटेक्ट हितेश सोमपुरा ने कहा कि वास्तुशास्त्र और विशेष रूप से मंदिर आर्किटेक्चर की उसकी शाखाएं पौराणिक विद्या, ज्योतिष शास्त्र, खगोल विद्या और कुछ गणित पर आधारित हैं फिर भी योग और आयुर्वेद की तरह यह विज्ञान कितना विख्यात नहीं है। इससे घर मंदिर में कहा और किस तरह रखना है, उसकी लोगों को

कम जानकारी नहीं है। प्रदर्शनी में गेट वे ऑफ इंडिया की नक्काशी और पश्चिम भारतीय मंदिरों की नक्काशी के बीच जो साम्य है, उसे प्रारंभ और फोटोग्राफी से यहां समझाया गया है। परम्परागत मंदिर आर्किटेक्चर में कम्प्यूटर क्रांति को वहां कम्प्यूटर ड्राइंग और थ्रिडी मॉडल द्वारा जाना जा सकता है।

सोमपुरा आर्ट्सचे पाल्यात प्रदर्शन

प्रतिनिधी

मुंबई, गुरुवार : घरगुती मंदिर आणि मूर्ती यांचे एक अनोखे प्रदर्शन सोमपुरा आर्ट्सच्या वतीने विलेपार्ले (पूर्व) येथील सोमपुरा आर्ट्स गॅलरीत आयोजित करण्यात आले असून हे प्रदर्शन सणसुदीच्या मोसमात दसऱ्यापर्यंत सुरू राहणार आहे. सोमवारवागळता आठवड्याच्या अन्य दिवसात सकाळी १० ते रात्री ८ या वेळेत या प्रदर्शनाचा लाभ कलाप्रेमींना घेता येऊ शकणार आहे. वास्तुचरणाकार हितेश सोमपुरा यांच्या संकल्पनेतून घरगुती मंदिर आणि मूर्ती, गणेशोत्सव आणि पर्युशन या जैन समाजाच्या सणानिमित्त खास तयार करण्यात आलेल्या आहेत.

एक दशकाहून अधिक काळ जुन्या असलेल्या या कलादालनात या ऐतिहासिक मंदिरांच्या प्रतिकृती कलात्मकतेने मांडण्यात आल्या आहेत. विविध प्रकारच्या आकर्षक दगडातून घडविलेली ही घरगुती मंदिरे थेट आपल्या दिवाणखान्याचीही शोभा वाढवू शकतात. या घरगुती मंदिरांचे खास वैशिष्ट्य म्हणजे मध्यमयुगीन काळातील ऐतिहासिक प्राचीन मंदिरांच्या या छोटेखानी प्रतिकृतीच आहेत. पुणतन आणि ऐतिहासिक मंदिरांचे बोधकाम करतवेळी ज्या वास्तुशास्त्राच्या नियमांचा उपयोग

करण्यात आला त्याच नियमांचा पाठपुरावा प्रख्यात वास्तुचरणाकार हितेश सोमपुरा यांनी आपल्या कामात केला आहे. या प्रदर्शना मागील कल्पकता हितेश सोमपुरा यांचीच आहे. हितेश यांची घरगुती मंदिरे ही तुमच्या विशिष्ट तसेच धार्मिक गरजा लक्षात घेऊनच तयार करण्यात आली आहेत. तसेच त्यांची रचना करण्यात आली आहे. हितेश सोमपुरा यांच्या म्हणण्यानुसार : वास्तुशास्त्र विशेष करून

मंदिर वास्तुशास्त्र ही तिची शाखा मुख्यतः पुराणशास्त्र, भविष्यशास्त्र, खगोलशास्त्र आणि गणिती यावर आधारलेली आहे. परंतु योग आणि आयुर्वेदाच्या तुलनेत हे विज्ञान फार कमी जणांना माहिती आहे. त्यापेक्षाही घरगुती मंदिरे कशी घरात स्थापन करावीत त्याचे दरवाजे कोणत्या दिशेला असावेत आदींबद्दल लोक शंकाकुशका व्यक्त करतात. याचे निरसन या प्रदर्शनात करण्यात येणार आहे.

मुंबई, मंगळवार, १७ ऑगस्ट २०१०

भारतीय पुरातन देवालय शिल्प शैलीचा हितेश सोमपुरा यांचा दुर्मिळ खजिना

प्रतिनिधी

मुंबई, मंगळवार : पुरातन व पारंपारिक महत्त्व आणि वारसा जपत आधुनिक काळात भारतीय शैलीतील देश-विदेशातील देवालयांना उत्तम परिमाण देणाऱ्या कलाकृतीमध्ये अग्रेसर तसेच सोमनाथ मंदिर (राणकपूर), दिलवारा मंदिरचे (माऊंट आबू) वास्तुशास्त्रज्ञ असलेल्या सोमपुरा कुटुंबियाचे वारस असलेले वास्तुशास्त्रज्ञ हितेश सोमपुरा यांच्या ३०० हून अधिक कलाकृतींचा दुर्मिळ खजिना देवालयांशी संबंधित तसेच भाविक आणि अभ्यासक यांना मुंबईत विलेपार्ले पूर्व येथे २४ ऑगस्ट ते २१ सप्टेंबर, २०१० या कालावधीत उपलब्ध होणार आहे.

चार चलतपट, ३०० हून अधिक कलाकृती, छायाचित्र, ग्रंथ, पुस्तके, विदेशी वास्तुशास्त्रांनी स्विकार केलेल्या भारतीय शैली, देवालयांचे

मुंबईत २४ ऑगस्टपासून भव्य प्रदर्शन

रंगकाम आदींची माहिती या निमित्ताने मिळणार आहे.

त्यांचबरोबर सोमपुरा यांच्यासमवेत चर्चा, त्यांचे मार्गदर्शन व प्रश्नोत्तरे हे देखील या निमित्ताने शक्य होणार आहे. या बाबत माहिती देताना हितेश सोमपुरा यांनी सांगितले की, पुरातन देवालयांची निर्मिती ही भारतीय संस्कृतीचे जागतिक स्तरावरील दर्शन घडवणारी शैली आहे. या वैभवशाली सुगला पुन्हा एकदा प्रत्यक्षात उतरवण्यासाठी त्याचा प्रचार व प्रसार झाला पाहिजे. त्याबाबत जनजागृती व्हायला हवी, त्यामुळेच त्याचे दायित्व आपणच स्विकारणे

गारजे आहे, असे जाणवल्यामुळेच हा उपक्रम मुंबईवासियांसाठी आपण राबवत आहोत. त्याशिवाय ही शैली अबाधित ठेवणे व हा वारसा पुढील पिढ्यांमध्ये संक्रमित होणे महत्वाचे आहे. अनेक युरोप राष्ट्रांनीही त्यांच्या वास्तुशास्त्रामध्ये भारतीय संस्कृतीचा समावेश केला आहे. त्यामुळे त्यांच्या शैलीचा भारतीय आधार असला तरी त्याबाबत आपणच अनभिज्ञ आहोत. जोपर्यंत आपल्या शैलीचा जागतिक प्रचार व प्रसार होत नाही, तोपर्यंत आपल्याच लोकांना आपल्याजवळ असलेल्या वैभवाची माहिती मिळणार नाही. अन्यथा आपल्याच शैली आपण इतरांकडून

स्विकारत राहू. या सर्वांना एक नवा वैचारिक आधार यानिमित्ताने प्राप्त होईल अशी अपेक्षा या उपक्रमाच्या माध्यमातून आहे.

हितेश सोमपुरा यांनी आपल्या बडिलोपार्जित वारसा जपत देवालयांचे वास्तुशास्त्र बनवण्याचा निर्णय घेतला. त्यानुसार जगभरातील देवालयांच्या अभ्यास करून त्यांचे वैशिष्ट्य समजून घेत यु.एंड.आर्किटेक्चर हा ग्रंथ देखील लिहीला. त्याचबरोबर अनेक पुरस्कारांनी देखील ते सन्मानित आहेत. हे प्रदर्शन विलेपार्ले पूर्व येथे स्थानकांसमोरील सोमपुरा आर्ट गॅलरीत सोमवार वागळता दररोज दुपारी १२ ते रात्री ८ वाजेपर्यंत खुले राहील. अधिक माहितीसाठी इच्छुकानी www.yourhouse.in या वेबसाईटवर संपर्क साधावा, असे आवाहन करण्यात आले आहे.

Ar Hitesh Sompura gets "Salute Mumbai 2005"

The Honourable Ex-Cultural Minister of Maharashtra Shri Pramod Navalkar gave "Salute Mumbai 2005" award to the Architect Hitesh Sompura for extra-ordinary contribution in the field of Traditional Indian Architecture on 31st May 2005.

Architect Hitesh Sompura has revolutionized the way traditional temples are designed.

He has for the first time, de-

desired scale and can be reused in various applications with a few clicks of a mouse.

Hitesh noted that drawings of Traditional Indian Architecture were rarely available in either paper or CAD format. Besides, the ancient manuscripts have prescribed many calculations and formulae in the "Sacred Mathematics" which is a part of "Vastu Shastra" which

veloped computerized softwares with which he does complex calculations (described in ancient manuscripts) of temple designs on computer in seconds instead of long hours spent earlier by Traditional Architects.

His computerized drawings illustrate how the architectural style of 13th Century is regenerated with the tools of 21st Century. So this traditional art will no longer remain unavailable to the modern architects of new generation as Hitesh has combined the traditional knowledge with modern technology. He has designed and built projects in Pune and Andhra Pradesh. He is currently building temples in Mumbai, Rajasthan and USA. He runs "Sompura Art Gallery" in Vile-Parle(East), makes short presentation films about Temple Architecture and writes articles for magazines.

Architect Hitesh Sompura is the twelfth descendent of the lineage of hereditary temple architects. Hitesh his family and his ancestors have designed and built Traditional Temples since years. Hitesh is also a qualified architect and a Bachelor of Architecture from Mumbai University.

Hitesh noted that modern generation of Architects design mostly on computer in CAD(ie. Computer Aided Designing) format and not with paper and pencil.

This is because the drawings in CAD format are neat, more accurate, easier to store, share,

has to be followed by the Traditional Indian Temple Architects. These calculations take hours to be performed manually and are difficult to understand for common man. Because these manuscripts were written centuries ago by Hitesh's ancestors and his community members.

It is practically impossible for modern architects to understand the ancient architecture because the drawings and manuscripts are not easily available and whatever little is available is in Sanskrit language.

This is the reason why we see so much of Greek influence in the contemporary Architecture of our Mumbai city these days. As the drawings of Greek architecture are available and architects have been accustomed to it. We see many features of Traditional Greek Architecture like Pillars, Capitals in residential and commercial building complexes in Mumbai.

But the elements of Traditional Indian Architecture are found only in Historic Temples and monuments built centuries ago. So in the contemporary era, our traditional architectural style is marginalized in our own country.

As a solution, Hitesh has transferred drawings of Traditional Indian Architecture into computer. He has the same at display in his office at Vile-Parle(East). Hitesh has also developed softwares with which even common man can do complex calculations of the "Sacred

Seminar on Conservation and Redevelopment of Heritage Buildings

By Staff Reporter

Mumbai, 25th June 2005.

In its Knowledge Series IIIrd, Accommodation Times Institute of Real Estate management had organised a seminar on "Conservation and redevelopment of Heritage Buildings" at J P Naik Bhavan, ICSSR, University of Mumbai, Kalina, Santacruz, Mumbai. The seminar was organised with the objective of bringing out the impediments and solutions to the heritage conservation.

Architect Sudhakar Dokhane, President PEATA; Architect Shirish Sukhatne, Heritage specialist; Architect Hitesh Sompura, world renowned architect for temple architecture and Dr Ravirao Ahirrao presented their views on the subject.

Architect Sudhakar Dokhane said that we must have a perfect definition for declaring any structure as heritage building. You certainly cannot compare Mani bhavan with a balcony where Madhubala used to stand. The structure must have some historic value to the nation. He also pointed out that heritage building owners are not comfortable with current guideline to conserve and repairs. He said that there are 170 heritage site declared in mill land area which

will certainly restrict the plans for development.

Ar. Shirish demonstrated his craftsmanship while giving a audio visual presentation on his work at Bandra. The architect had shifted entire heritage building by 70 ft. and restored it as it is to give road space and con-

ment.

Dr. Ravirao expressed his views on vastu principles adopted by heritage architects in past. He had compared various edifice of London and other places of world with Indian architecture.

Mr Murari Chaturvedi,

(L to R) Murari Chaturvedi, Editor - Accommodation Times, Ar. Sudhakar Dokhane, Ar. Shirish Sukhatne, Ar. Hitesh Sompura, Sanjay Chaturvedi, Executive Editor - Accommodation Times,

structing modern building adjoin to it. He said that to convince heritage committee was a very difficult task and he could do it.

Architect Sompura gave extra ordinary presentation on ancient temple architecture and gave various examples including Gateway of India and its arcs. He also gave suggestions on conservations and redevel-

Chairman of the Institute and Editor Accommodation Times had said that it is need of the hour to restore the lost glory of ancient Indian architecture work. He had also presented a paper to the conference on the subject, which is reproduced along with this report.

Further details can be obtained from www.accommodationtimes.com

Seminar at Kalina University

**BE INVITED
TO
SEMINARS
ON VARIOUS
TOPICS ON
REAL
ESTATE
SECTOR**

**ACCOMMODATION TIMES INSTITUTE
OF REAL ESTATE MANAGEMENT**

Sompura Arts launches trade exhibition of home-temples and idols at Vile Parle

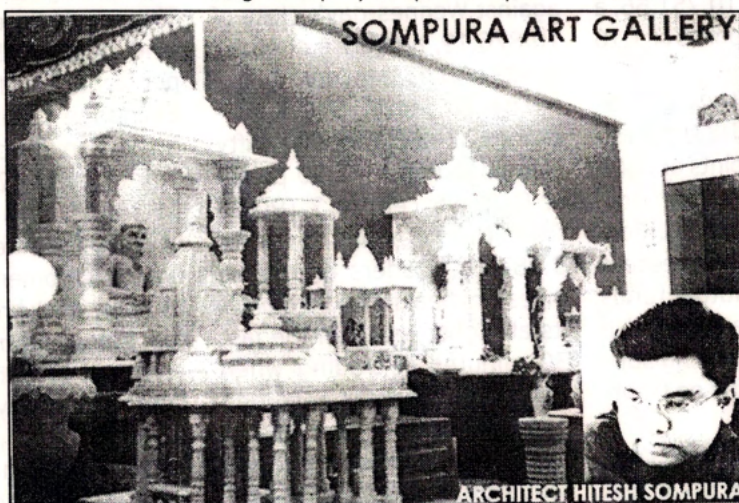
An exclusive range of home-temples & idols to be displayed during Lord Ganesh & Paryushana festivals

A unique trade exhibition of home-temples and idols has been organized by "Sompura Arts at their 'Sompura Art Gallery', located at Vile Parle (East) in Mumbai. The exhibition will start from 9th August 2006 onwards till Dashera in the festive season from 10 am to 8 pm except Mondays. Architect Hitesh Sompura has developed an exclusive range of home-temples & idols for Lord Ganesh Festival (Ganeshotsav) & 'Paryushana' festival of Jain community

If you have marveled at the sight of historic Indian temples (like in Mount Abu) and always considered it an impossible dream to be associated with such monumental phenomena visit Sompura Art Gallery at Vile-Parle (East) this festive season in their exhibition of home temples. This art gallery which is decades old, has made way to bring miniature of these historic temples right into your living room by presenting an exhibition of home-temples in various stones. The specialty of these Home-Temples are that each part of it is a miniature replica of the respective parts of historic Indian temples of the medieval era. In these home-temples, the same rules of Vastu-shastra which governed the proportion and direction of ancient temples have been followed by Hitesh Sompura, who is the key per-

son behind this exhibition and recipient of "Salute Mumbai 2005" award by "In Network" last year. You can also have tailor made home-temples designed as per your specific require-

the Gateway of India and western Indian Temples that is exhibited with drawings and photographs. You can also see the computer revolution in Traditional Temple Architecture via

the computerized drawings and 3D models of the temples which are rare. Additionally, 300 idols of different deities and stone furniture are on display. All this traditional art is juxtaposed with the modern art which is in the form of custom made computerized paintings on canvases.

Architect

ment depending upon the factors like your deity and your religion whether Hindu, Jain or Vaishnav and others.

To understand this science of ancient temple architecture, they welcome all of you to watch their easy-to-understand short Hindi film without any obligation. Architect Hitesh Sompura says "Vastu-Shastra and especially its branch of Temple Architecture is based on mythology, astrology, astronomy and sacred mathematics. But compared to Yoga and Ayurveda, this science is lesser known. Apart from that, people are worried about minor practical things like how Home-Temples are installed, how to cover it with doors and about drawers. All these doubts will be clarified at this exhibition."

One of the highlights is the research showing similarities between

Hitesh Sompura is approached by the universities and institutions from all over the world for his expertise in the field of Temple Architecture like "LaSalle-Sai" university of Singapore and Italian University "Politecnico Di Torino".

Hitesh also writes articles, gives lectures in universities, writes poetries, makes paintings and films about his subject. He meditates regularly and says "creativity is about emptying yourself, after which it materializes in any medium whether of poetries, paintings or architecture.

For further information, contact Architect Hitesh Sompura via www.Sompura.com & www.hitesh.org or Tel: (022) 26113908 or 26163226. Mobile: 9324222448. E-mail: cu@hitesh.org or ArchitectHitesh@hotmail.com.

જુલાઈ-૨૦૦૫

કિંમત રૂ. ૮.૦૦

અભિલેખ

અનિલ અંબાણી :
દબાયેલી સ્પ્રિંગ
બમણા જોરે
ઊછળી શકશે?

સ્પાઈન કન્સલ્ટન્ટ
ડૉ. અબય નેને :
લાઈફ સ્ટાઈલને કારણે
બેકપેઈનની સમસ્યા
વકરી છે

મંદિર સ્થાપત્યમાં
ટેકનોલોજીની ક્રાંતિ
લાવનાર હિતેશ સોમપુરા

મોંઘવારી વધી છે કે
વસ્તુ વસાવવાની ઘેલછા?

નવી પેઢીના આર્કિટેક્ટ ભારતની પ્રાચીનશૈલીને જાણી શકે તેના કારણે મેં આ કાર્ય કર્યું છે : હિતેશ સોમપુરા

જો તમે માનતા હો કે પ્રાચીન શૈલીના મંદિર બાંધવાની પરંપરાગત કળામાં લોકો જૂની પરંપરા પ્રમાણે મંદિરોનું સર્જન કરતા હશે તો એ વાત આજે ભૂતકાળની બની ગઈ છે. મંદિરની સ્થાપત્ય કળામાં ટેકનોલોજીની માનવ કલ્પના બહારની કાંતિ આવી ચૂકી છે. મંદિરની ડિઝાઇન આજકાલ કમ્પ્યુટર પર બનાવવામાં આવે છે અને પથ્થરની કોતરણી સુદ્ધા કોમ્પ્યુટરાઈઝડ સી.એન.સી. મશીન પર થાય છે.

મંદિર સ્થાપત્યમાં આ નવી કાંતિની શરૂઆત કરી છે. મુંબઈના વિલેપાર્લેના યુવાન આર્કિટેક્ટ હિતેશ સોમપુરાએ તેમણે ટ્રોઈંગ્સ મંદિરના કોમ્પ્યુટરાઈઝડ ટ્રોઈંગ્સ, 3D મોડલ્સ અને સોફ્ટવેર બનાવ્યા છે, જેના કારણે પ્રાચીન મંદિર સ્થાપત્યનો ઉપયોગ નવી પેઢીના આર્કિટેક્ટ્સ વિશ્વભરમાં કરી શકે અને પ્રાચીન ભારતીય સ્થાપત્યનો સમકાલિન આર્કિટેક્ટરમાં સમન્વય થઈ શકે. તેમના આ અભૂતપૂર્વ યોગદાન માટે ૩૧મી મે ૨૦૦૫ના દિને હિતેશ સોમપુરાને “ઈન મુંબઈ” તરફથી ‘સેલ્યુટ મુંબઈ ૨૦૦૫’નો એવોર્ડ પૂર્વ સાંસ્કૃતિક પ્રધાન શ્રી પ્રમોદ નવલકરના હસ્તે એનાયત કરવામાં આવ્યો.

હિતેશ સોમપૂરાને મંદિર સ્થાપત્યની કળા વારસામાં મળી છે. હિતેશ સોમપૂરાના પરિવારમાં વંશ પરંપરાગત ૧૨ પેઢીઓ મંદિર નિર્માણનું કાર્ય કરી રહી હતી. હિતેશભાઈના દાદા સ્વર્ગીય શ્રી હરગોવિન્દદાસ સોમપૂરાએ મુંબઈ અને ભારતમાં અનેક પ્રસિદ્ધ મંદિરોનું નિર્માણ કર્યું. હિતેશભાઈના પિતા શ્રી હરિપ્રસાદ સોમપૂરા પણ એક નામાંકિત અને વિશ્વ પ્રસિદ્ધ

મંદિરોના સ્થાપતિ છે. હિતેશભાઈના છઠ્ઠી પેઢીના પિતા શ્રી ગણેશે મંદિર સ્થાપત્ય વિષે પ્રસિધ્ધ ‘વાસ્તુ કૌસ્તુભ’ નામક પુસ્તક લખ્યું હતું, જે આજે પણ હિતેશભાઈ પાસે સંગ્રહિત છે.

હિતેશભાઈના દાદા અને પિતાએ તેમને બાળપણથી જ મંદિર સ્થાપત્ય કળાની તાલીમ આપી. હિતેશભાઈ બાળપણથી જ ગંભીર ને એકલક્ષી હતા. તેમનું બાળપણથી જ લક્ષ છે કે ભારતીય સ્થાપત્યની નોંધ અને ઉપયોગ વિશ્વસ્તરે થાય.

બાળપણથી જ તેઓ તેમના પરિવારમાં મંદિર સ્થાપત્યની ચર્ચામાં ભાગ લેતા અને પોતાના પિતા તથા દાદા સાથે સાઈટવિઝિટ પર જતા શાળાનો અભ્યાસ પૂર્ણ કરી હિતેશભાઈએ કમલા રહેજા કોલેજમાં આર્કિટેકચરનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો ૫ વર્ષના બેચલર ઓફ આર્કિટેકચરના આ કોર્સ કરવા દરમિયાન પણ હિતેશભાઈએ પોતાના પરિવારની કળામાં પોતાનું યોગદાન ચાલુ રાખ્યું. આર્કિટેકચરના પ્રથમ વર્ષથી જ હિતેશભાઈ તેમના પિતાના મંદિરના પ્રકલ્પોના ટ્રોઈંગ્સ બનાવતા અને તેમની સાથે સાઈટ વિઝિટ પર જતાં. આ દરમિયાન તેમણે ગંભીરતાથી મંદિરોની રચનાને સમજી. બીજી તરફ કોલેજમાં હિતેશે મોર્ડન આર્કિટેકચરની તાલીમ લીધી કોલેજમાં તેમણે કેક્ટરી સ્કૂલ, હોસ્પિટલ વગેરેની યોજના બનાવી. કોલેજના અભ્યાસમાં હિતેશભાઈએ અર્વાચીન યુગમાં વપરાતા બાંધકામના મટિરિયલ જેમ કે કોંક્રિટ, સ્ટીલનો ઉપયોગ કઈ રીતે થઈ શકે તેનો અભ્યાસ કર્યો.

આ રીતે હિતેશભાઈએ પ્રાચીન અને અર્વાચીન સ્થાપત્ય

બન્નેની ખૂબીઓ અને બન્નેનો સમન્વય કઈ રીતે થઈ શકે તેની વિચારણા કોલેજથી જ શરૂ કરી.

આર્કિટેક્ચરના છેલ્લા વર્ષમાં હિતેશભાઈએ શિલ્પ ગ્રામ નામના પ્રોજેક્ટની કલ્પના તેમ જ યોજના કરી. આ પ્રોજેક્ટમાં તેમણે મંદિર બનાવનાર શિલ્પીઓની સમસ્યાઓનો અભ્યાસ કર્યો અને તેના ઉકેલ શોધી તથા તેના પર થિસિસ લખ્યો.

કોલેજના અભ્યાસ દરમ્યાન જ હિતેશભાઈએ આંધ્રપ્રદેશમાં એક રાધાકૃષ્ણ મંદિરનું નિર્માણ કર્યું. આ પ્રકલ્પ દરમ્યાન જ હિતેશભાઈને મંદિર સ્થાપત્યમાં મોડર્ન ટેકનોલોજી આણવાનો વિચાર સ્ફૂર્યો. આ માટે આર્કિટેક્ચરનો કોર્સ પૂરો કર્યા બાદ હિતેશભાઈએ અમેરિકાનો પ્રવાસ ખેડ્યો. અમેરિકામાં તેઓએ ન્યુયોર્ક, વોશિંગ્ટન ડી.સી. ડેટ્રોઈટ, શિકાગો, મિનિયા પોલિસ, લાસવેગાસ, એટલાંટિક સીટી, લોસએન્જલસ, ન્યુજર્સી વગેરે શહેરોના આર્કિટેક્ચરનો અભ્યાસ કર્યો અને ભારતીય આર્કિટેક્ચરનો પ્રચાર કર્યો.

આ પ્રવાસ દરમ્યાન હિતેશભાઈ શિકાગોના પથ્થરજડિત મલ્ટી સ્ટોરીડ બિલ્ડિંગ, એટલાંટિક સીટીમાં ડીનાલ્ડ ટ્રેમ્પનો તાજ મહેલ કસીનો જે ભારતીય થીમ પર આધારિત છે. લાસવેગાસમાં અલગ-અલગ થીમ પર બંધાયેલા કસીનો જેમકે હોટેલ લક્ઝર જે ઈજિપ્તના થીમ પર છે, હોટેલ પેરિસ જે ફ્રેન્ચ આર્કિટેક્ચરની થીમ પર છે અને હોટેલ

ન્યુયોર્ક જે ન્યુયોર્કના આર્કિટેક્ચર પર આધારિત છે. તેની નોંધ કરી. આવી આંતરરાષ્ટ્રીય જગ્યાએ ભારતીય આર્કિટેક્ચરની ગેરહાજરી હિતેશભાઈને ખૂંચે છે.

આ પ્રવાસમાં હિતેશભાઈએ નોંધ્યું કે આર્કિટેક્ચરના ક્ષેત્રમાં બીજા ક્ષેત્રોની જેમ કોમ્પ્યુટરે બહુ મહત્વનું સ્થાન લઈ લીધું છે. આર્કિટેક્સ મોટા ભાગના ડ્રોઈંગ્સ કોમ્પ્યુટર પર જ બનાવે છે પરંતુ

બનાવવામાં ખૂબ જ સમય લાગે છે અને ડ્રોઈંગ્સમાં ચોક્કસાઈનો અભાવ રહે છે. તદુપરાંત કોન્ટ્રેક્ટર માટે ફૂલ સ્કેલ ડ્રોઈંગ બનાવવા ખૂબ મુશ્કેલ છે. આથી હિતેશભાઈએ કાગળ પેન્સિલ છોડી કોમ્પ્યુટર ડિઝાઈન બનાવવાનું શરૂ કર્યું. કોમ્પ્યુટર પરના ડ્રોઈંગ્સ સ્વચ્છ, સ્પષ્ટ અને ચોક્કસાઈભર્યા છે અને તેને વારંવાર વાપરી શકાય છે. વળી કોમ્પ્યુટરાઈઝડ ડ્રોઈંગ્સ એક વાર બનાવ્યા પછી જોઈએ તે સાઈઝમાં પ્રિન્ટ કાઢી શકાય જેથી કોન્ટ્રેક્ટરને દરેક ભાગના ફૂલ સ્કેલ ડ્રોઈંગ આપી શકાય છે.

અમેરિકાનો પ્રવાસ પૂર્ણ કર્યા બાદ હિતેશ ભાઈએ ત્યાંના ‘હિન્દુ ટેમ્પલ એસોસિયેશન’ માટે મંદિર બનાવ્યું.

એક મંદિરના ટ્રસ્ટીઓ હિતેશભાઈ પાસે પોતાની સમસ્યા લઈને આવ્યા, જે એમ

હિતેશ સોમપુરાને “ઈન મુંબઈ” તરફથી ‘સેલ્યુટ મુંબઈ ૨૦૦૫’નો એવોર્ડ પૂર્વ સાંસ્કૃતિક પ્રધાન શ્રી પ્રમોદ નવલકરાના હસ્તે એનાયત કરવામાં આવ્યો હતો.

પ્રાચીન ભારતીય મંદિર સ્થાપત્યનાં ડ્રોઈંગ્સ ન તો કાગળ પર કે ન તો કોમ્પ્યુટર પર અવેલેબલ છે.

આના કારણે મુંબઈના સમકાલીન આર્કિટેક્ચરમાં ગ્રીક અને વિદેશી આર્કિટેક્ચરનું ઘણું અનુકરણ જોવા મળે છે. તેનું કારણ એ છે કે ગ્રીસના આર્કિટેક્ચરના ડ્રોઈંગ્સ સહેલાઈથી મળે છે. અને આર્કિટેક્સ એનાથી ટેવાયેલા છે. મુંબઈના સમકાલીન આર્કિટેક્ચરમાં ગ્રીક આર્કિટેક્ચરના સ્તંભો ઘણા જ જોવા મળે છે. જૂની અને પરંપરાગત રીતે કાગળ પેન્સિલ પર મંદિરના ડ્રોઈંગ્સ

હતી કે મંદિરના જીર્ણોદ્ધાર માટે ટ્રસ્ટમાં સહમતી બનતી ન હતી. હિતેશભાઈએ આ કાર્યને ચૂનોતી તરીકે સ્વીકાર્યું અને વિશ્વનું સર્વપ્રથમ મંદિરનું કોમ્પ્યુટરાઈઝડ 3D મોડલ હિતેશભાઈએ બનાવ્યું. જેમાં કોતરણીની બધી જ બારીકી દેખાડવામાં આવી. મોડેલના ફોટોગ્રાફ્સ બિલકુલ સાચા મંદિર જેવા જ લાગે છે. મંદિરના ટ્રસ્ટીઓ ચકિત થઈ ગયા કે હજી મંદિર બનાવવાનું શરૂ પણ નથી કર્યું, તે પહેલા જ મંદિર પૂરું થયા પછી કેવું લાગશે તેના દરેક એન્ગલથી ફોટો ગ્રાફ્સ તેમની સામે હતા. આથી ટ્રસ્ટે મંદિર બંધાવ્યું સર્વ

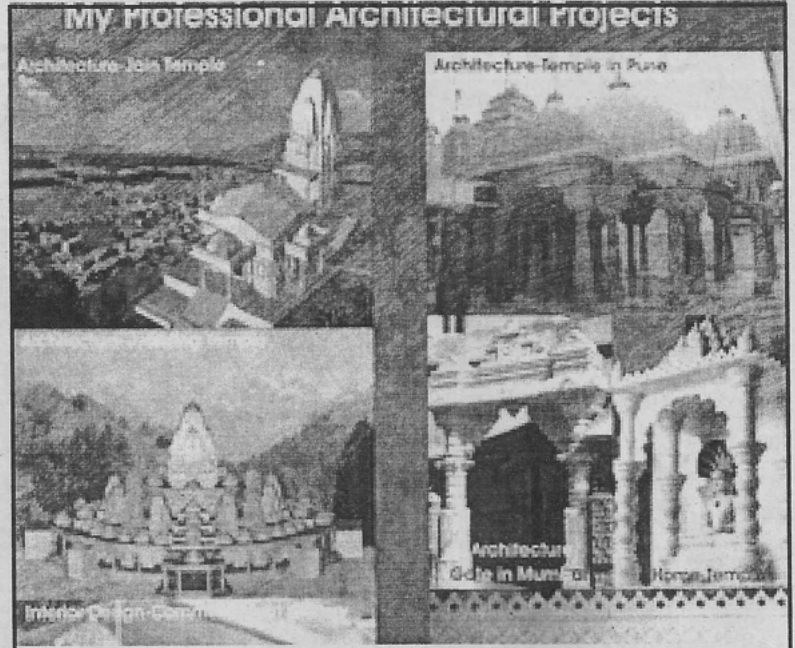
સંમતિ સાથે શરૂઆત કરી જેનું બાંધકામ હાલમાં ચાલે છે.

હિતેશભાઈનું લક્ષ્ય છે કે સમગ્ર વિશ્વમાં પ્રાચીન ભારતીય સ્થાપત્યની વાહવાહ અને ઉપયોગ થાય તે માટે પ્રાચીન ભારતીય સ્થાપત્યના ડ્રોઈંગ્સ દુનિયા ભરને અવેલેબલ કરવાનું જરૂરી લાગ્યું. જે માત્ર કોમ્પ્યુટરથી જ શક્ય છે. માટે હિતેશભાઈએ જૂના પ્રાચીન ડ્રોઈંગ્સને કાગળમાંથી કોમ્પ્યુટરમાં ટ્રાન્સફર કર્યા જે તેમની ઓફિસમાં જોઈ શકાય છે.

પરંતુ ફક્ત ડ્રોઈંગ્સ અવેલેબલ કરાવ્યા તે તો શરૂઆત હતી. ભારતીય મંદિરોનું સ્થાપત્યશાસ્ત્ર એ તો એક ગહન વિષય છે. જેમાં મંદિર સ્થાપત્યના કડક નિયમો છે. જેમ કે મંદિર કઈ દિશામાં ક્યા સમયે અને કેટલી સાઈઝનું બનાવવું મંદિરના વિવિધ અંગો જેમ કે સ્તંભ, શિખર વગેરેના પ્રમાણના પણ ચોક્કસ નિયમો છે.

આ શાસ્ત્રથી સામાન્યજનને માહિતગાર કરવા માટે હિતેશભાઈએ આ શાસ્ત્ર વિષે બે વેબસાઈટ W.W.W. Sompura.Com અને W.W.W. Hitesh.org બનાવી. વર્તમાનપત્રોમાં ભારતીય મંદિર સ્થાપત્ય વિષે લેખ લખ્યા મંદિર સ્થાપત્ય પર તેમણે મંદિર એક શાસ્ત્ર નામની ૮ મિનિટની ફિલ્મ બનાવી જે તેમની વિલે પાર્લેની આર્ટ ગેલેરીમાં વિનામૂલ્યે દેખાડવામાં આવે છે.

મંદિરના શાસ્ત્રમાં મંદિરના વિજ્ઞાનની આંટીઘૂંટી અને ગણિતિક સૂત્રો સંસ્કૃતમાં લખેલા છે જે નવી પેઢીના આર્કિટેક્સ અને સામાન્ય માણસો માટે એક રહસ્ય છે. માટે હિતેશભાઈએ કોમ્પ્યુટરમાં એવા સોફ્ટવેર્સ ડેવલપ કર્યા છે કે જેનો ઉપયોગ કરી કોઈ પણ સામાન્ય માણસ મંદિરના માપ અને તે

હિતેશભાઈ આંધ્રપ્રદેશ, પૂણે અને લોનાવાલામાં મંદિરો બાંધી ચૂક્યા છે અને આજકાલ મુંબઈ, રાજસ્થાનમાં મંદિર બાંધકામ, સંશોધન, ભાષણ અને મંદિરના વિષયને લગતી ફિલ્મો બનાવવામાં વ્યસ્ત છે. વારસો તો સૌને મળે છે પણ મળેલા વારસાને બુદ્ધિ એકાગ્રતા અને પરિશ્રમથી સમય પ્રમાણે ઢાળી અને તેનો સદુપયોગ અને વિસ્તાર કેમ કરવો તે માટે આર્કિટેક્ટ હિતેશ સોમપુરા એ યુવાન પેઢી માટે એક પ્રેરણારૂપ વ્યક્તિ છે.

કઈ દિશામાં બનાવવું તેની ગણતરી સેંકડોમાં કરી શકે છે.

હિતેશભાઈના આ યોગદાનનો લાભ સિંગાપૂરની લા સેલા યુનિવર્સિટી, ઈટલીની ‘પોલિટેક્નિકો દિ ટોરિનો’ એકેડમીને થયો.

હિતેશભાઈ હમણાં મુંબઈમાં ‘શ્રી નિજાસેવાશ્રમ ટ્રસ્ટ મંદિરનું નિર્માણ કરી રહ્યા છે. આ ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટી શ્રી હર્ષદ મહેતા ૭૮ વર્ષની ઉંમરે અત્યંત રસથી એમના મંદિરના ડ્રીમ પ્રોજેક્ટની વાત કરે છે તેઓ કહે છે કે “મોડર્ન ટેકનોલોજી”ને લોકો પરંપરાની પ્રતિસ્પર્ધી માને છે. પણ હિતેશભાઈનું

કાર્ય ઉદાહરણ છે કે આ બન્ને એકબીજાને પૂરક કઈ રીતે બની શકે.”

હિતેશભાઈ આંધ્રપ્રદેશ, પૂણે અને લોનાવાલામાં મંદિરો બાંધી ચૂક્યા છે અને આજકાલ મુંબઈ, રાજસ્થાનમાં મંદિર બાંધકામ, સંશોધન, ભાષણ અને મંદિરના વિષયને લગતી ફિલ્મો બનાવવામાં વ્યસ્ત છે.

વારસો તો સૌને મળે છે પણ મળેલા વારસાને બુદ્ધિ એકાગ્રતા અને પરિશ્રમથી સમય પ્રમાણે ઢાળી અને તેનો સદુપયોગ અને વિસ્તાર કેમ કરવો તે માટે આર્કિટેક્ટ હિતેશ સોમપુરા એ યુવાન પેઢી માટે એક પ્રેરણારૂપ વ્યક્તિ છે. ■

સોમપુરા આર્ટ દ્વારા ધરમંદિર અને મૂર્તિઓનું અનોખું ટ્રેડ પ્રદર્શન પાલ્લીમાં સોમપુરા આર્ટ ગેલેરીમાં

સોમપુરા આર્ટના ઉપક્રમે પાલ્લી-પૂર્વમાં આવેલી સોમપુરા આર્ટ ગેલેરીમાં ધરમંદિર અને મૂર્તિઓને લગતું અનોખું પ્રદર્શન તા. ૯ ઓગસ્ટ, ૨૦૦૬થી શરૂ થશે અને દરોરા સુધી ચાલશે. સોમપુરા સિવાયના દિવસોમાં રોજ સવારના ૧૦ થી સાંજે ૮ વાગ્યા સુધી આ પ્રદર્શન જોઈ શકાશે. ગણેશોત્સવ અને જૈનોના પર્યુષણ પર્વને અનુલક્ષીને આર્કિટેક શ્રી

હિતેશ હરિપ્રસાદ સોમપુરાએ સર્જેલી ધરમંદિર- મૂર્તિઓની નવાતર રેન્જ આ પ્રદર્શનમાં પ્રસ્તુત કરાઈ છે.

આબુ પર્વત કે અન્ય જાણીતા સ્થળના ઐતિહાસિક ભારતીય મંદિરો અને દેરાસરોની લઘુ પ્રતિકૃતિરૂપે ધરમંદિરો તૈયાર કરાય છે જે દાયકા જૂની સોમપુરા આર્ટ ગેલેરીમાં જોવા મળી શકાશે.

વાસ્તુશાસ્ત્ર અને શાસ્ત્રોક્ત પધ્ધતિથી વિવિધ પથ્થરોમાંથી ધરમંદિર તૈયાર કરાય છે. હિન્દુ, જૈન, વૈષ્ણવ કે અન્ય ધર્મના લોકોની અલગ અલગ જરૂરિયાત અને અલગ અલગ પસંદગી પ્રમાણે ટેઈલર મેઈડ ધરમંદિરો તૈયાર કરાય છે.

ગયા વર્ષે ઈનનેટવર્ક દ્વારા સેલ્યુટ મુંબઈ ૨૦૦૫ એવોર્ડ મેળવનાર જાણીતા આર્કિટેક શ્રી હિતેશ સોમપુરા જણાવે છે કે વાસ્તુશાસ્ત્ર અને ખાસકરી ને મંદિર આર્કીટેક્ચરની તેની શાખાઓ પરાણિક વિધ્યા, જ્યોતિષશાસ્ત્ર, ખગોળ વિધ્યા અને

અમુક ગણિત પર આધારીત છે. આમ છતાં યોગી અને આયુર્વેદની જેમ આ વિજ્ઞાન વધુ જાણીતું નથી, આથી ધરમંદિર ધરમાં જ્યાં અને કેવી રીતે રાખવા તે લોકોને ખબર હોતી

જાણી શકાશે. ૩૦૦ દેવી દેવતાઓની મૂર્તિઓ અને સ્ટોન ફર્નિચર અત્રે પ્રદર્શનમાં નિહાળી શકાશે. પરંપરાગત કળા અને મોડર્નઆર્ટનો સમન્વય અત્રે કેન્વાસ પરના કસ્ટમ- મેઈડ

કોમ્પ્યુટરાઈઝડ પેઈન્ટિંગના રંગપમાં નિહાળી શકાશે.

મંદિર નિર્માણ ક્ષેત્રે શ્રી હિતેશ હરિપ્રસાદ સોમપુરા બારમી પેઢીના શિલ્પવારસ છે. તેઓ મુંબઈ યુનિવર્સિટીમાંથી આર્કિટેક્ટ થયેલ છે અને બીજાને સ મેનેજમેન્ટનો ડિપ્લોમાં ધરાવે છે. આથી પરંપરાગત આર્કિટેક્ટ અને આ વિષય પર લઘુ ફિલ્મો બનાવે છે. તેમનું કાર્યમાં જોવા મળે છે. તેમણે મુંબઈ, પૂના અને અન્ય સ્થળે ઘણા મંદિરો ડિઝાઈન કર્યા છે. મંદિર ડિઝાઈનની આંદીધૂંટીલયા ગણિતને

સરળ બનાવતું કોમ્પ્યુટરાઈઝડ સોફ્ટવેર પણ તેમણે વિકસાવ્યું છે. બાલાસીનોરમાં શ્રી મદન મોહનજી ટ્રસ્ટની વૈષ્ણ હવેલીનું તેમનું કળાકારીનું કાર્ય અતિ પ્રશંસા પામ્યું છે. મંદિર આર્કિટેક્ટમાં તેમની નિપુણતાનો લાભ વિશ્વભરની સંસ્થાઓ અને યુનિવર્સિટીઓ લે છે. આમાં સિંગાપોરની દાસાદાં સીઆ

યુનિવર્સિટી અને ઈટાલીયન યુનિવર્સિટી- પોલિટેક્નિકો ડી ડોરીનોનો સમાવેશ થાય છે.

હિતેશ સોમપુરા નિર્બંધો લખે છે, યુનિવર્સિટીમાં પ્રવચનો આપે છે, કવિતાઓ લખે છે, પેઈન્ટિંગ તૈયાર કરે છે અને આ વિષય પર લઘુ ફિલ્મો બનાવે છે. તેમનું કાર્યમાં જોવા મળે છે. તેમણે મુંબઈ, પૂના અને અન્ય સ્થળે ઘણા મંદિરો ડિઝાઈન કર્યા છે. મંદિર ડિઝાઈનની આંદીધૂંટીલયા ગણિતને

હિતેશ સોમપુરા નિર્બંધો લખે છે, યુનિવર્સિટીમાં પ્રવચનો આપે છે, કવિતાઓ લખે છે, પેઈન્ટિંગ તૈયાર કરે છે અને આ વિષય પર લઘુ ફિલ્મો બનાવે છે. તેમનું કાર્યમાં જોવા મળે છે. તેમણે મુંબઈ, પૂના અને અન્ય સ્થળે ઘણા મંદિરો ડિઝાઈન કર્યા છે. મંદિર ડિઝાઈનની આંદીધૂંટીલયા ગણિતને

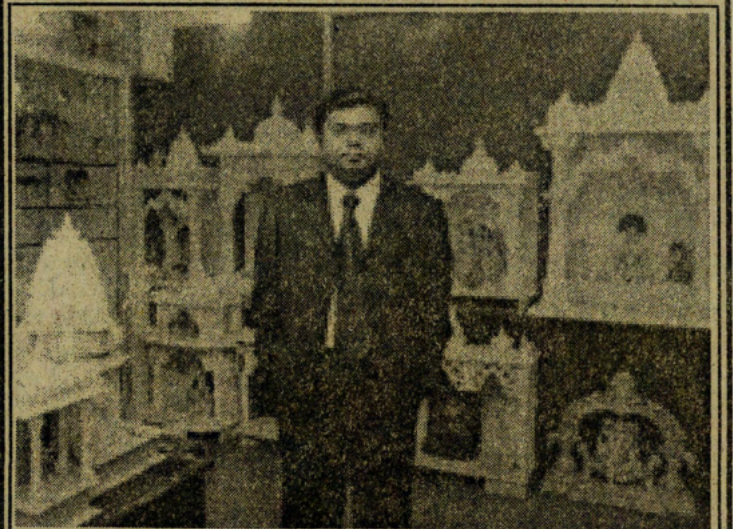
હિતેશ સોમપુરા નિર્બંધો લખે છે, યુનિવર્સિટીમાં પ્રવચનો આપે છે, કવિતાઓ લખે છે, પેઈન્ટિંગ તૈયાર કરે છે અને આ વિષય પર લઘુ ફિલ્મો બનાવે છે. તેમનું કાર્યમાં જોવા મળે છે. તેમણે મુંબઈ, પૂના અને અન્ય સ્થળે ઘણા મંદિરો ડિઝાઈન કર્યા છે. મંદિર ડિઝાઈનની આંદીધૂંટીલયા ગણિતને

હિતેશ સોમપુરા નિર્બંધો લખે છે, યુનિવર્સિટીમાં પ્રવચનો આપે છે, કવિતાઓ લખે છે, પેઈન્ટિંગ તૈયાર કરે છે અને આ વિષય પર લઘુ ફિલ્મો બનાવે છે. તેમનું કાર્યમાં જોવા મળે છે. તેમણે મુંબઈ, પૂના અને અન્ય સ્થળે ઘણા મંદિરો ડિઝાઈન કર્યા છે. મંદિર ડિઝાઈનની આંદીધૂંટીલયા ગણિતને

ગુજરાતભિત્ર તથા ગુજરાતદર્પણ મુંબઈ

સોમપુરા આર્ટ ગેલેરીમાં ગણેશોત્સવ અને જૈનોના પર્યુષણ પર્વ નિમિત્તે ધરમંદિર - મૂર્તિઓની નવી શ્રેણી પ્રસ્તુત

સોમપુરા આર્ટના ઉપક્રમે પાલ્લી-પૂર્વમાં આવેલી સોમપુરા આર્ટ ગેલેરીમાં ધરમંદિર અને મૂર્તિઓને લગતું અનોખું પ્રદર્શન તા. ૯ ઓગસ્ટ, ૨૦૦૬થી શરૂ થશે અને દરોરા સુધી ચાલશે. સોમપુરા સિવાયના દિવસોમાં રોજ સવારના ૧૦ થી સાંજે ૮ વાગ્યા સુધી આ પ્રદર્શન જોઈ શકાશે. ગણેશોત્સવ અને જૈનોના પર્યુષણ પર્વને અનુલક્ષીને આર્કિટેક હિતેશ હરિપ્રસાદ સોમપુરાએ સર્જેલી ધરમંદિર-મૂર્તિઓની નવાતર રેન્જ આ પ્રદર્શનમાં પ્રસ્તુત કરાઈ છે.

ધરમંદિરનું ઉત્કૃષ્ટ નામના સાથે આર્કિટેક હિતેશ સોમપુરા.

આબુ પર્વત કે અન્ય જાણીતા સ્થળના ઐતિહાસિક ભારતીય મંદિરો અને દેરાસરોની લઘુ પ્રતિકૃતિરૂપે ધરમંદિરો તૈયાર કરાય છે જે દાયકા જૂની સોમપુરા આર્ટ ગેલેરીમાં જોવા મળી શકશે. વાસ્તુશાસ્ત્ર અને શાસ્ત્રોક્ત પધ્ધતિથી વિવિધ પથ્થરોમાંથી ધરમંદિર તૈયાર કરાય છે. હિન્દુ, જૈન, વૈષ્ણવ કે અન્ય ધર્મના લોકોની અલગ અલગ જરૂરિયાત અને અલગ અલગ પસંદગી પ્રમાણે ટેઈલર મેઈડ ધરમંદિરો તૈયાર કરાય છે.

ગયા વર્ષે ઈનનેટવર્ક દ્વારા સેલ્યુટ મુંબઈ ૨૦૦૫ એવોર્ડ મેળવનાર જાણીતા આર્કિટેક્ટ હિતેશ સોમપુરા જણાવે છે કે વાસ્તુશાસ્ત્ર અને ખાસ કરીને મંદિર આર્કિટેક્ચરની તેની શાખાઓ પૌરાણિક વિદ્યા, જ્યોતિષશાસ્ત્ર, ખગોળ વિદ્યા અને અમુક ગણિત પર આધારિત છે. આમ છતાં યોગા અને આયુર્વેદની જેમ આ વિજ્ઞાન વધુ જાણીતું નથી, આથી ધરમંદિર ક્યાં અને કેવી રીતે રાખવા તે લોકોને ખબર હોતી નથી, જે આ પ્રદર્શન જોવા બાદ બધું સ્પષ્ટ થઈ જશે. ધરમંદિર નોર્થ-ઈસ્ટ દિશામાં અને લીવિંગ રૂમમાં હોવું જોઈએ. બેડરૂમમાં જો ધરમંદિર હોય તો તેને કાપડના પડદાથી ઢાંકી રાખવું જોઈએ. ધરમંદિરની સામે ટોઈલેટ કે બાથરૂમનો દરવાજો હોવો ન જોઈએ.

ગેટ વે ઓફ ઈન્ડિયા પરની કોતરણી અને પશ્ચિમી ભારતીય મંદિરોની કોતરણી વચ્ચે જે સામ્ય છે તે ડ્રોઈંગ અને ફોટોગ્રાફથી અત્રે સમજાવવામાં આવે છે. પરંપરાગત મંદિર આર્કિટેક્ચરમાં કોમ્પ્યુટર કાન્તિ જે છે તે અત્રે કોમ્પ્યુટરાઈઝડ ડ્રોઈંગ અને ક્ષીટી મોડેલ દ્વારા જાણી શકાશે. ૩૦૦ દેવી દેવતાઓની મૂર્તિઓ અને સ્ટોન ફર્નિચર અત્રે પ્રદર્શનમાં નિહાળી શકાશે. પરંપરાગત કળા અને મોડર્નઆર્ટનો સમન્વય અત્રે કેન્વાસ પરના કસ્ટમ-મેઈડ કોમ્પ્યુટરાઈઝડ પેઈન્ટિંગના રૂપમાં નિહાળી શકાશે.

મંદિર નિર્માણ ક્ષેત્રે હિતેશ હરિપ્રસાદ સોમપુરા બારમી પેઢીના શિલ્પવારસ છે. તેઓ મુંબઈ યુનિવર્સિટીમાંથી આર્કિટેક્ટ થયેલ છે અને બીજાને સ મેનેજમેન્ટનો ડિપ્લોમાં ધરાવે છે. આથી પરંપરાગત આર્કિટેક્ટ વિદ્યા અને અદ્યતન આર્કિટેક્ચર આદર્શ સમતોલન તેમના કાર્યમાં જોવા મળે છે. તેમણે મુંબઈ, પૂના અને અન્ય સ્થળે ઘણા મંદિરો ડિઝાઈન કર્યા છે. મંદિર ડિઝાઈનની આંદીધૂંટીલયા ગણિતને સરળ બનાવતું કોમ્પ્યુટરાઈઝડ સોફ્ટવેર પણ તેમણે વિકસાવ્યું છે.

બાલાસીનોરમાં મદન મોહનજી ટ્રસ્ટની વૈષ્ણ હવેલીનું તેમનું કળાકારીનું કાર્ય અતિ પ્રશંસા પામ્યું છે. મંદિર આર્કિટેક્ટમાં તેમની નિપુણતાનો લાભ વિશ્વભરની સંસ્થાઓ અને યુનિવર્સિટીઓ લે છે. આમાં સિંગાપોરની લાસલેસીઆ યુનિવર્સિટી અને ઈટાલીયન યુનિવર્સિટી-પોલિટેક્નિકો ડી ડોરીનોનો સમાવેશ થાય છે. વધુ વિગત માટે હિતેશ સોમપુરાનો ફોન નંબર : ૦૨૨ - ૨૬૧૧ ૩૮૦૮, ૨૬૧૬ ૩૨૨૬ અને મોબાઈલ ૯૩૨૪૨ ૨૨૪૪૮ પર ઈમેઈલ ca@hitesh.org અથવા architecthitesh@hotmail.com સંપર્ક સાધી શકાશે.

मुंबईत २४ ऑगस्टपासून पुरातन देवालय शिल्पशैली प्रदर्शन

मुंबई, दि. १६: पुरातन व पारंपारिक महत्त्व आणि वारसा जपत आधुनिक काळात भारतीय शैलीतील देश-विदेशातील देवालयांना उत्तम परिमाण देणाऱ्या कलाकृतींमध्ये अग्रेसर तसेच सोमनाथ मंदिर (राणकपूर), दिलवारा मंदिरचे (मार्कट आबू) वास्तुशास्त्रज्ञ असलेल्या सोमपुरा कुटुंबियांचे वारस असलेले वास्तुशास्त्रज्ञ हितेश सोमपुरा यांच्या ३०० हून अधिक कलाकृतींचा दुर्मिळ खजिना देवालयांशी संबंधित तसेच भाविक आणि अभ्यासक यांना मुंबईत विलेपार्ले पूर्व येथे २४ ऑगस्ट ते २१ सप्टेंबर २०१० या कालावधीत उपलब्ध होणार

आहे. चार चलतपट, ३०० हून अधिक कलाकृती, छायाचित्रे, ग्रंथ, पुस्तके, विदेशी वास्तुशास्त्रांनी स्वीकार केलेल्या भारतीय शैली, देवालयांचे रंगकाम आदींची माहिती या निमित्ताने मिळणार आहे. त्याचबरोबर सोमपुरा यांच्यासम वेत चर्चा, त्यांचे मार्गदर्शन व प्रश्नोत्तरे हेदेखील या निमित्ताने शक्य होणार आहे.

याबाबत माहिती देताना हितेश सोमपुरा यांनी सांगितले की, पुरातन देवालयांची निर्मिती ही भारतीय संस्कृतीचे जागतिक स्तरावरील दर्शन घडवणारी शैली आहे. या वैभवशाली युगाला पुन्हा एकदा प्रत्यक्षात

हितेश सोमपुरा यांचा दुर्मिळ खजिना

उतरवण्यासाठी त्याचा प्रचार व प्रसार झाला पाहिजे. त्याबाबत जनजागृती व्हायला हवी, त्यामुळेच त्याचे दायित्व आपणच स्वीकारणे गरजेचे आहे, असे जाणवल्यामुळेच हा उपक्रम मुंबईवासियांसाठी आपण राबवत आहोत. त्याशिवाय ही शैली अबाधित ठेवणे व हा वारसा पुढील पिढ्यांमध्ये संक्रमित होणे महत्वाचे आहे. अनेक युरोप राष्ट्रांनीही त्यांच्या वास्तुशास्त्रांमध्ये भारतीय संस्कृतीचा

समावेश केला आहे. त्यामुळे त्यांच्या शैलींना भारतीय आधार असला तरी त्याबाबत आपणच अनभिज्ञ आहोत, जोपर्यंत आपल्या शैलीचा जागतिक प्रचार व प्रसार होत नाही, तोपर्यंत आपल्या लोकांना आपल्याजवळ असलेल्या वैभवाची माहिती मिळणार नाही.

अन्यथा आपल्याच शैली आपण इतरांकडून स्वीकारत राहू. या सर्वांना एक नवा वैचारिक आधार यानिमित्ताने प्राप्त होईल, अशी अपेक्षा या उपक्रमाच्या माध्यमातून आहे. हितेश सोमपुरा यांनी आपला वडिलोपार्जित

वारसा जपत देवालयांचे वास्तुशास्त्रज्ञ बनण्याचा निर्णय घेतला. त्यानुसार जगभरातील देवालयांचा अभ्यास करून त्यांचे वैशिष्ट्य समजून घेत यु.एंड.आर्किटेक्चर हा ग्रंथदेखील लिहिला. त्याचबरोबर अनेक पुरस्कारांनीदेखील ते सन्मानित आहेत. हे प्रदर्शन विलेपार्ले पूर्व रेल्वे स्थानकासमोरील सोमपुरा आर्ट गॅलरीत सोमवार वगळता दररोज दुपारी १२ ते रात्री ८ वाजेपर्यंत खुले राहील. अधिक माहितीसाठी इच्छुकाना www.yourhouse.in या वेबसाईटवर संपर्क साधावा, असे आवाहन करण्यात आले आहे.

मुंबई

दुर्मिळ खजिन्याचे भव्य प्रदर्शन

मुंबई, दि. २२ (प्रतिनिधी) : मुंबईत विलेपार्ले पूर्व येथे २४ ऑगस्ट ते २१ सप्टेंबर या कालावधीत भव्य प्रदर्शनाच्या माध्यमातून भारतीय पुरातन देवालय, शिल्पशैलींचा गाढा अभ्यास असणारे हितेश सोमपुरा यांचा दुर्मिळ खजिना सर्वांसाठी उपलब्ध करण्यात येणार आहे. हे प्रदर्शन रेल्वेस्थानकासमोरील सोमपुरा आर्ट गॅलरीत दररोज दुपारी १२ ते रात्री ८ वाजेपर्यंत खुले असणार आहे. चार चलतपट, ३०० हून अधिक कलाकृती, छायाचित्र, ग्रंथ, पुस्तके, विदेशी वास्तुशास्त्रांनी स्वीकार केलेल्या भारतीय शैली, देवालयांचे रंगकाम आदींची माहिती यानिमित्ताने उपलब्ध होणार आहे. त्याचबरोबर सोमपुरा यांच्यासमवेत चर्चा, त्यांचे मार्गदर्शन व प्रश्नोत्तरे हेदेखील यानिमित्ताने शक्य होणार आहे. अधिक माहितीसाठी इच्छुकाना www.yourhouse.in या वेबसाईटवर संपर्क साधावा, असे आवाहन करण्यात आले आहे.

સોમપુરા આર્ટ દ્વારા ઘરમંદિર અને મૂર્તિઓનું અનોખું પ્રદર્શન પાર્લામાં સોમપુરા આર્ટ ગેલેરીમાં

પારસમણિ ન્યૂઝ: મુંબઈ,

સોમપુરા આર્ટના ઉપક્રમે પાર્લા પૂર્વમાં આવેલી સોમપુરા આર્ટ ગેલેરીમાં ઘરમંદિર અને મૂર્તિઓને લાગતું અનોખું પ્રદર્શન તા. ૮ ઓગસ્ટ, ૨૦૦૬થી શરૂ થશે અને દશેરા સુધી ચાલશે. મેમ્બર સિવાયના દિવસોમાં રાજ સવારના ૧૦ થી સાંજે ૮ વાગ્યા સુધી આ પ્રદર્શન જોઈ શકાશે. ગણેશોત્સવ અને જૈનોના પર્યુષણ પર્વને અનુલક્ષીને આર્કીટેક શ્રી હિતેશ હરિપ્રસાદ સોમપુરાએ સર્જેલી ઘરમંદિર મૂર્તિઓની નવતર રેન્જ આ પ્રદર્શનમાં પ્રસ્તુત કરાઈ છે.

આબુ પર્વત કે અન્ય જાણીતા સ્થળના ઐતિહાસિક ભારતીય મંદિરો અને દેરાસરોની લઘુ પ્રતિકૃતિરૂપે ઘરમંદિર તૈયાર કરાય છે જે દાયકા જૂની સોમપુરા આર્ટ ગેલેરીમાં જોવા મળી શકશે. વાસ્તુશાસ્ત્ર અને

જ્યોતિષશાસ્ત્ર, ખગોળ વિદ્યા અને અમુક ગણિત પર આધારિત છે. આમ છતાં યોગા અને આર્યુવેદની જેમ આ વિજ્ઞાન વધુ જાણીતું નથી, આથી ઘરમંદિર ઘરમાં ક્યાં અને કેવી રીતે રાખવા તે લોકોને ખબર હોતી નથી. જે આ પ્રદર્શન જોયા બાદ બધું સ્પષ્ટ થઈ જશે. ઘરમંદિર નોર્થ-ઈસ્ટ દિશામાં અને લીવીંગ રૂમમાં હોવું જોઈએ. બેડરૂમમાં જો ઘરમંદિર હોય તો તેને કાપડના પડદાથી ઢાંકી રાખવું જોઈએ. ઘરમંદિરની સામે

ટોઇલેટ કે બાથરૂમનો દરવાજો હોવો ન જોઈએ.

હિતેશ સોમપુરા નિબંધ લખેછે, યુનીવર્સીટીમાં પ્રવચનો આપે છે, કવિતાઓ લખે છે, પેઇન્ટિંગ તૈયાર કરે છે અને આ વિષય પર લઘુ ફીલ્મો બનાવે છે. તેમનું કહેવું છે કે આપણે આર્યનથી બ્રીટીશરો સુધીની વિવિધ સંસ્કૃતિ અપનાવી છે અને હવે આપણી સંસ્કૃતિ અને આર્કીટેકચર કળાનો લાભ વિશ્વને આપવાનો છે.

ગણેશોત્સવ અને જૈનોના પર્યુષણપર્વ નિમિત્તે ઘરમંદિર - મૂર્તિઓની નવી શ્રેણી પ્રસ્તુત

"Sompura Arts" launches a unique trade exhibition of home-temples and idols

MUMBAI

A unique trade exhibition of home-temples & idols has been organised by "Sompura Arts" at their "Sompura Art Gallery", located at Vile Parle (East) in Mumbai. The exhibition started from 9th August 2006 and continues till Dashera in the festive season from 10 am to 8 pm except Mondays. Architect Hitesh Sompura has developed an exclusive range of home temples & idols for Lord Ganesh Festival (Ganeshotsav) & 'Paryushana' festival of Jain community.

If you have marveled at the sight of Historic Indian Temples (like in Mount Abu) and always considered it an impossible dream to be associated with such monumental phenomena, visit "Sompura Art Gallery" at Vile Parle (East) this festive season from 9th

August 2006 onwards in their exhibition of Home-Temples. This art-gallery which is decades old, has made way to bring miniature of these Historic temples right into your living room by presenting an exhibition of Home-Temples in various stones. The specialty of these Home Temples is that each part of the Home Temple is a miniature replica of the respective parts of Historic Indian temples of the medieval era. In these home-temples, the same rules of Vastu Shastra which governed the proportion and direction of ancient Temples have been followed by

well known Architect Hitesh Sompura, who is the key person behind this exhibition and recipient of "Salute Mumbai 2005" award by "in Network"

last year. Here you can also have tailor made home-temples designed as per your specific requirement depending upon the factors like your deity and your religion whether Hindu, Jain or Vaishnav and others.

And what more to understand this science of ancient temple architecture, they welcome all of you to watch their easy-to-understand short Hindi film without any obligation.

Architect Hitesh Sompura says "Vastu Shastra and especially its branch of Temple Architecture is based on mythology, astrology, astronomy and sacred mathematics. But compared to Yoga and Ayurveda, this science is lesser known. Apart from that, people are worried about minor practical things like how Home-Temples are installed, how to cover it with doors and about drawers. All these doubts will be clarified at this exhibition." One of the highlights is the research showing similarities between the Gateway of India and western Indian Temples that is exhibited with drawing and photographs. You can also see the computer revolution in Traditional Temple Architecture via the computerised drawings and 3D models of the temples which are rare.

वृत्त
दिनांक

सोमवार, १६ ऑगस्ट २०१०
संमिश्र

३

भारतीय पुरातन देवालय शिल्पशैलींचा दुर्मिळ खजिना २४ ऑगस्टपासून उपलब्ध

मुंबई/प्रतिनिधी

पुरातन व पारंपारिक महत्त्व आणि वारसा जपत आधुनिक काळात भारतीय शैलीत देश-विदेशातील देवालयांना उत्तम परिमाण देणाऱ्या कलाकृतींमध्ये अग्रेसर तसेच सोमनाथ मंदिर (राणकपूर), दिलवारा मंदिरचे (माऊंट आबू) वास्तुशास्त्रज्ञ असलेल्या सोमपुरा कुटुंबियांचे वारस असलेले वास्तुशास्त्रज्ञ हितेश सोमपुरा यांच्या ३०० हून अधिक कलाकृतींचा दुर्मिळ खजिना देवालयांशी संबंधित तसेच भाविक आणि अभ्यासक यांना मुंबईत विलेपार्ले पूर्व येथे २४ ऑगस्ट ते

२१ सप्टेंबर, २०१० या कालावधीत उपलब्ध होणार आहे. चार चलतपट, ३०० हून अधिक कलाकृती, छायाचित्र, ग्रंथ, पुस्तके, विदेशी वास्तुशास्त्रांनी स्विकार केलेल्या भारतीय शैली, देवालयांचे रंगकाम आदींची माहिती या निमित्ताने मिळणार आहे. त्याचबरोबर सोमपुरा यांच्यासमवेत चर्चा, त्यांचे मार्गदर्शन व प्रश्नोत्तरे हेदेखील यानिमित्ताने शक्य होणार आहे.

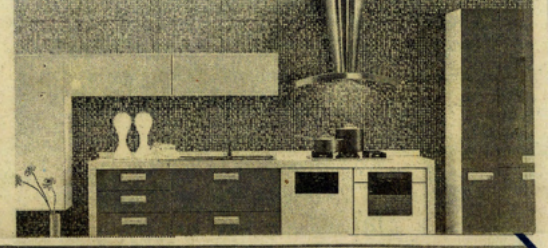
हितेश सोमपुरा यांनी आपला वाडिलोपार्जित वारसा जपत देवालयांचे वास्तुशास्त्रज्ञ बनण्याचा

निर्णय घेतला. त्यानुसार जगभरातील देवालयांचा अभ्यास करून त्यांचे वैशिष्ट्यं समजून घेत यु अँड आर्किटेक्चर हा ग्रंथदेखील लिहिला. त्याचबरोबर अनेक पुरस्कारांनीदेखील ते सन्मानित आहेत. हे प्रदर्शन विलेपार्ले पूर्व रेल्वे स्थानकासमोरील सोमपुरा आर्ट गॅलरीत सोमवार वगळता दररोज दुपारी १२ ते रात्री ८ वाजेपर्यंत खुले राहिल. अधिक माहितीसाठी इच्छूकांनी www.yourhouse.in या वेबसाईटवर संपर्क साधावा, असे आवाहन करण्यात आले आहे.

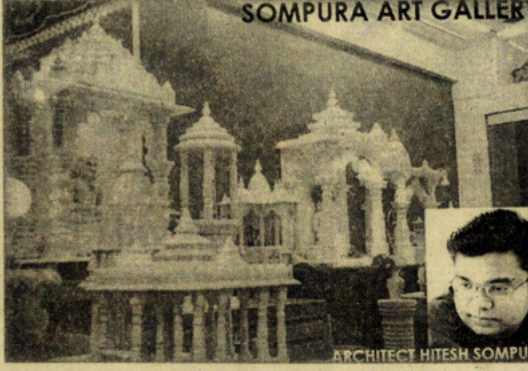

अर्थरिंग

SOMPURA ART GALLERY

ARCHITECT HITESH SOMPURA

घरगुती मंदिरे आणि मूर्ती यांचे अनोखे प्रदर्शन

घरगुती मंदिरे आणि मूर्ती यांचे एक अनोखे प्रदर्शन सोमपुरा आर्ट्सच्या वतीने आयोजित करण्यात आले आहे. हे प्रदर्शन १ ऑगस्ट २००६ पासून मुंबईत सुरू झाले असून सणासुदीच्या मोसमात दसऱ्यापर्यंत सुरू राहणार आहे. वास्तुरचनाकार हितेश सोमपुरा यांच्या संकल्पनेतून घरगुती मंदिरे आणि मूर्ती गणेशोत्सव आणि पवसून या जैन सणांच्या सणा निमित्त खास तयार करण्यात आलेले आहेत.

माऊंट अबू सारख्या एखाद्या ऐतिहासिक भारतीय मंदिरांना भेट दिल्यानंतर ही मंदिरे कशी बांधण्यात आली असतील असा प्रश्न आपल्याला नेहमीच पडतो. अशी ऐतिहासिक मंदिरे पुन्हा बांधणे अशक्य आहे असे जर वाटत असेल तर सोमपुरा कलादालनात सुरू असलेल्या घरगुती मंदिरांच्या प्रदर्शनाला नक्की

भेट द्या. एक दशकाहून अधिक काळ जुन्या असलेल्या या कलादालनात या ऐतिहासिक मंदिरांच्या प्रतिकृती करतायकडेने पाहण्यात आल्या आहेत. विविध प्रकारच्या आकर्षक दगडातून घडवलेली ही घरगुती मंदिरे घेत आल्या दिवाणखान्याचीही शोभा वाढवू शकतात. या घरगुती मंदिरांचे खास वैशिष्ट्य म्हणजे मध्ययुगीन काळातील ऐतिहासिक प्राचीन मंदिरांच्या या छोट्याछोटी प्रतिकृतीच आहेत. पुराण आणि ऐतिहासिक मंदिरांचे बांधकाम करतेवेळी ज्या वास्तुशास्त्राच्या नियमांचा उपयोग करण्यात आला त्याच नियमांचा पाठपुरावा प्रख्यात वास्तुरचनाकार हितेश सोमपुरा यांनी आपल्या कामात केला आहे. या प्रदर्शना मागील कल्पकता हितेश सोमपुरा यांचीच आहे.

यातील प्राचीन मंदिरांमागील विज्ञान

जाणून घेण्यासाठी सोमपुरा यांनी एक खास हिंदी लघुचित्र देखील तयार केलेला असल्यामुळे कुठेतरी त्याचाही लाभ घेता येऊ शकणार आहे. हितेश सोमपुरा यांच्या म्हणण्यानुसार, वास्तुशास्त्र विशेष करून मंदिर वास्तुशास्त्र ही तिची शाखा मुख्यतः पुराणशास्त्र, भविष्यशास्त्र, खगोलशास्त्र आणि गणिती यावर आधारलेली आहे. परंतु योग आणि आयुर्वेदाच्या तुलनेत हे विज्ञान फार कमी जणांना माहिती आहे. त्यापेक्षा घरगुती मंदिरे कशी घरात स्थापन करावीत, त्याचे दरवाजे कोणत्या दिशेला असावेत अदी विविध किरकोळ गोष्टींबद्दल लोक शंकाकुशांका व्यक्त करत असतात. या सर्व शंकांचे निरासन या प्रदर्शनात करण्यात आले आहे.

संशोधनाअंती एक विशेष गोष्ट लक्षात

आली आणि ती म्हणजे गेटवे ऑफ इंडिया आणि पश्चिम भारतीय मंदिरांमध्ये सामान्य आहे. आणि ही बाब चित्रे रेखाटने आणि छपाईविषयांमध्ये माध्यमातून प्रदर्शित करण्यात आली आहे. पारंपरिक मंदिर वास्तुत्प्रेत आलेल्या संगणक क्रांतीचे दर्शन देतील या प्रदर्शनात घेता येऊ शकेल. कारण येथे अत्यंत दुर्लभ अशी मंदिरांची संगणकीय चित्रे आणि विनिर्माय रचना बांधण्यात मिळाली आहे. त्याशिवाय ३०० विविध देवता आणि स्टोन फर्निचर देखील येथे मांडण्यात आले आहे. या सर्व पारंपरिक कलेला आधुनिक कलेची जोड देण्यात येऊन ती कॅनवासवर संगणकीय चित्रांच्या माध्यमातून सुबकपणे चित्राण्यात आली आहे. अधिक माहितीसाठी सोमपुरा ०२२, २६१३३९०८ मोबा : ९३२४२२४४८.

दि. २१ ऑगस्ट २००६

संपादकीय

चंपावतीपत्र / पान- २

सोमपुरा आर्ट्सच्या वतीने विलेपार्ले येथील सोमपुरा आर्ट गॅलरीत घरगुती मंदिरे आणि मूर्तीचे अनोखे व्यापार प्रदर्शन

मुंबई, (प्रतिनिधी):- घरगुती मंदिरे आणि मूर्तीचे एक अनोखे प्रदर्शन सोमपुरा आर्ट्सच्या वतीने विलेपार्ले पूर्व येथील सोमपुरा आर्ट गॅलरीत आयोजित करण्यात आले आहे. हे प्रदर्शन १ ऑगस्ट २००६ पासून सुरू असून पुढे सणासुदीच्या मोसमात दसऱ्यापर्यंत सुरू राहणार आहे. सोमवार वंगळता आठवड्याच्या अन्य दिवसात सकाळी १० ते रात्री ८ यवा वेळेत या प्रदर्शनाचा लाभ लाभप्रेमी घेत आहेत. वास्तुरचनाकार हितेश सोमपुरा यांच्या संकल्पनेतून घरगुती मंदिरे आणि मूर्ती गणेशोत्सव आणि पवसून या जैन सणांच्या सणा निमित्त खास तयार करण्यात आलेल्या आहेत.

माऊंट अबू सारख्या एखाद्या ऐतिहासिक भारतीय मंदिरांना भेट दिल्यानंतर ही मंदिरे कशी बांधण्यात आली असतील असा प्रश्न आपल्या नेहमीच पडतो. अशी ही ऐतिहासिक मंदिरे पुन्हा बांधणे अशक्य आहे असे वाटत जर वाटत असेल तर १ ऑगस्टपासून विलेपार्ल्यातील सोमपुरा कलादालनात भरलेल्या घरगुती मंदिरांच्या प्रदर्शनाला नक्की भेट द्या. एक दशकाहून अधिककाळ जुन्या असलेल्या या कलादालनात या ऐतिहासिक मंदिरांच्या प्रतिकृती

कलात्मकतेने मांडण्यात आल्या आहेत. विविध प्रकारच्या आकर्षक दगडातून घडविलेली ही घरगुती मंदिरे घेत आपल्या दिवाणखान्याचीही शोभा वाढवू शकतात. या घरगुती मंदिरांचे खास वैशिष्ट्य म्हणजे मध्ययुगीन काळातील ऐतिहासिक प्राचीन मंदिरांच्या या छोट्याछोटी प्रतिकृतीच आहेत. पुरातन आणि ऐतिहासिक मंदिरांचे बांधकाम करतेवेळी ज्या वास्तुशास्त्राच्या नियमांचा उपयोग करण्यात आला त्याच नियमांचा पाठपुरावा प्रख्यात वास्तुरचनाकार हितेश सोमपुरा यांनी आपल्या कामात केला आहे. या प्रदर्शनामागील कल्पकता हितेश सोमपुरा यांचीच असून त्यांना गेल्या वर्षीच 'इन नेटवर्क'च्या वतीने 'सॅल्यूट मुंबई २००५' पुरस्कार देऊन गौरविण्यात आले आहे. हितेश यांची घरगुती मंदिरे ही तुमच्या विशिष्ट तसेच धार्मिक गरजा लक्षात घेऊनच तयार करण्यात आली आहेत तसेच त्यांची रचना करण्यात आली आहे.

याला प्राचीन मंदिरांमागील विज्ञान जाणून घेण्यासाठी सोमपुरा यांनी एक खास हिंदी लघुचित्र देखील तयार केलेला असल्यामुळे कलाप्रेमींना त्याचाही

लाभ घेता येऊ शकणार आहे. हितेश सोमपुरा यांच्या म्हणण्यानुसार, वास्तुशास्त्र विशेष करून मंदिर वास्तुशास्त्र ही तिची शाखा मुख्यतः पुराणशास्त्र, भविष्यशास्त्र, खगोलशास्त्र, आणि गणिती यावर आधारलेली आहे. परंतु योग आणि आयुर्वेदाच्या तुलनेत हे विज्ञान फार कमी जणांना माहिती आहे. त्यापेक्षा घरगुती मंदिरे कशी घरात स्थापन करावीत, त्याचे दरवाजे कोणत्या दिशेला असावेत अदी विविध किरकोळ गोष्टींबद्दल लोक शंकाकुशांका व्यक्त करत असतात. या सर्व शंकांचे निरासन या प्रदर्शनात करण्यात येणार आहे.

संशोधनाअंती एक विशेष गोष्ट लक्षात आली आणि ती म्हणजे गेटवे ऑफ इंडिया आणि पश्चिम भारतीय मंदिरांमध्ये सामान्य आहे आणि ही बाब चित्रे रेखाटने आणि छपाईविषयांमध्ये माध्यमातून प्रदर्शित करण्यात आली आहे. पारंपरिक मंदिर वास्तुरचनेत

माध्यमातून सुबकपणे चित्राण्यात आली आहेत. विविध टप्प्यातील ही कलाएकाच ठिकाणी बघण्याचे भाग्य कलाप्रेमींना मिळणार आहे. या सर्व कलाकृतींचे निर्माता वास्तुरचनाकार हितेश सोमपुरा यांनी मुंबई विद्यापीठातून वास्तुरचना विषयातील ज्ञान मिळविले असून पारंपरिक मंदिर वास्तुरचनेतील ते १२ वे वारसदार आहेत. पारंपरिक वास्तुरचना आणि आधुनिक वास्तुरचना यांचा सुरेख

समतोल त्यांनी आपल्या कलाकृतीमध्ये साधला आहे. हितेश सोमपुरा यांनी मुंबई, पुणे आणि अन्य काही ठिकाणांमध्ये मंदिरांची रचना केलेली आहे. २१ व्या शतकातील साधनांचा उपयोग वास्तुरचना पद्धतीने त्यांची १३ व्या शतकात पुनर्निर्मिती होऊ शकते याचे प्रत्यंतर त्यांच्या संगणकीय रेखाटनांवरून दिसून येते. सोमपुरा यांनी पहिल्यांदाच एक संगणकीय सॉफ्टवेअर विकसित केले आहे. ज्याच्या मदतीने काही सेकंदात संगणकीय रचना तयार करता येऊ शकतात. त्यामुळे पुरातन काळात मंदिर बांधताना मोजमापे घेण्यासाठी लागणारा प्रदिर्घ वेळ यात लागत नाही. पारंपरिक मंदिर रचनेत ही संगणकीय क्रांती आपणायच्या कामगिरीबद्दलच त्यांना सॅल्यूट मुंबई २००५ पुरस्कार गेल्या वर्षी देण्यात आला होता. सध्या त्यांनी बालासिनोर येथील श्री मदन मोहनजी ट्रस्टच्या वैष्णव हवेलीचे काम हाती घेतले आहे. आधुनिक स्टायल आणि साहित्याच्या माध्यमातून पारंपरिक भारतीय वास्तुरचनेचा मेळ कसा साधता येऊ शकतो याचे हे चांगले उदाहरण आहे.

मंदिर वास्तुरचनेतील त्यांचा अनुभव आणि कलाकौशल्य बघूत आता सिंगापूरमधील

लासॅलिया युनिव्हर्सिटी, पॉलिटेक्निको दी टोरिनो इटालियन युनिव्हर्सिटी यांच्यासह जगभरातील अनेक विद्यापीठे आणि संस्थांनी हितेश सोमपुरा यांच्याशी संपर्क साधला आहे.

हितेश यांनी अनेक लेख लिहिलेले असून विद्यापीठांमध्ये व्याख्यान दिलेले आहेत. त्याशिवाय त्यांनी याविषयावर कविता लेखन, पेंटिंग तसेच फिल्म निर्मिती केली आहे. वररोज नियमाने ध्यानधारणा करणारे हितेश यांच्या म्हणण्यानुसार, कल्पकता ही तुमच्यात असतेच फक्त ती कविता, चित्रकला किंवा वास्तुरचना आदी विविध माध्यमातून प्रकट होते. आयोजित केलेले अगदी ब्रिटिशोप्यंत विविध संस्कृतींचा आपण स्वीकारला आहे. त्यामुळे आता या संस्कृती आणि वास्तुरचनेतील चांगला आणि दर्जेदारपणा जागतिक स्तरावरील संस्कृतीपर्यंत पोहचविणे हे आपले काम आहे.

अधिक माहितीसाठी कृपया संपर्क साधा- ऑफिस टाइम हितेश सोमपुरा ०२२, २६१३३९०८. www.sompura.com www.hitesh.org Mobile- 9324222448.

Architect **Hitesh H Sompura** (B.Arch., AIIA, DBM)
 Cell/ : 98196 - 57726 / **SompuraDotCom**

ARCHITECT *Painter* **FILM-MAKER**

Sompura **Dot Com**

**1104-A, Aspen Garden Society,
 Walbhat Road, Behind Nirlon,
 Near Ram-Mandir Station East,
 Goregaon East, Mumbai-400063.
 E-mail: h9819657726@yahoo.co.in
 ArchitectHitesh@hotmail.com
 URL: www.Sompura.com**

